

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 21 (5178) 27 мая 2022 г.

ISSN 0024-4686

Вясёлае
ў жыцці
класікаў
стар. 4

Нечаканія
погляды
на звыклае
стар. 12

Адхінуўшы
заслону
часу
стар. 14

Браты-асветнікі

Фота Кастуся Дробава.

У розных частках свету 24 мая адзначалі Дзень славянскага пісьменства і культуры. Свята цесна звязана з асобамі святых роўнаапостальных братоў Кірыла і Мяфодзія. Іх унёсак у распаўсюджанне хрысціянскай веры, стварэнне славянскага пісьменства немагчыма пераацаніць.

Навукоўцы розных краін дыскусуюць і палемізуюць адносна галоўнага пытання: стваральнікамі якой пісьмовай сістэмы з'яўляюцца Кірыл і Мяфодзій — глагалічнай або кірылічнай? Многія сучасныя даследчыкі сыходзяцца ў меркаванні, што братамі (у асноўным Кірылам) была створана глагалічная азбука для запісу славянскай мовы, і толькі пазней, пасля смерці асветнікаў, Гарызд Охрыдскі — багаслоў і прадаўжальнік вялікай справы святых братоў — на падставе глагалічнай сістэмы стварае кірылічны тып пісьменства. Тым не менш спадчына святых Кірыла і Мяфодзія ўвекавечыла іх асобы ў стагоддзях.

Імёны святых носіць сталічная вуліца ў гістарычнай частцы горада. Мемарыяльная дошка з выявамі славянскіх братоў упрыгожвае будынак Свята-Духава кафедральнага сабора. Гэта падарунак Мінску ад балгарскага народа, усталяваны тут на пачатку 1990-х гадоў.

Штогод у гонар роўнаапостальных Кірыла і Мяфодзія і Дня славянскага пісьменства і культуры ў цэнтры Мінска адбываюцца традыцыйныя ўрачыстасці. Так, сёлета каля сабора сабраліся дзясяткі вернікаў. Яны прайшлі хрэсным ходам да мемарыяльнай дошкі ў гонар святых і ўсклалі кветкі, а ў Лідзе адбылася канферэнцыя, прысвечаная 1030-гадоваму юбілею праваслаўя на беларускіх землях.

Мемарыяльная дошка ў гонар святых Кірыла і Мяфодзія.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Кірыла з днём тэзіямінаў. «Святы роўнаапостальны Кірыл стаў для ўсяго славянскага свету сапраўдным светачам хрысціянскай асветы, распаўсюджвання праваслаўнай веры, ведаў і культуры. Таксама як Ваш нябесны заступнік, Вы шмат працуеце над тым, каб падаваць дастойны прыклад беззапаветнага служэння Богу і Айчыне, падтрымліваеце духоўна і малітоўна ўсіх вернікаў, асабістым прыкладам паказваючы шлях да ўдасканалення душы кожнага чалавека», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы жадаеў прадставіць Рускай праваслаўнай царквы добрага здароўя, дабрабыту і доўгіх плённых гадоў жыцця.

Супрацоўніцтва. Беларусі і Санкт-Пецярбург сумесна выпускаць сто кніг, якія абавязкова варта прачытаць. У пералік увайдзюць кнігі пра гісторыю і культуру дзвюх дзяржаў. Такое рашэнне было прынята на рабочай сустрэчы віцэ-губернатора Барыса Пятроўскага з намеснікам міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусі Ігарам Бузюкоўска, якая прайшла 20 мая на пляцоўцы Кніжнага салона ў Пецярбургу. Для абмену досведам і рэалізацыі сумесных праектаў у вобласці кнігавядання і кнігаспаўсюджвання будзе створана рабочая група.

Фестываль. Тэма Года гістарычнай памяці будзе адлюстравана на XXI нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі «Маладзечна-2022», паведамляе журналістам кансультант упраўлення прафесійнага мастацтва Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусі Людміла Манакова. «У 2021 годзе фестываль стаў юбілейным. У бягучым годзе музычна-паэтычны форум адкрывае новае дзесяцігоддзе і пачынае чарговую старонку сваёй гісторыі. Правадзенне 21-га фестывалю запланавана 10—11 чэрвеня на базе Маладзечанскага амфітэатра, Палаца культуры і іншых устаноў горада і раёна», — расказала прадстаўнік ведамства. У аснову канцэпцыі гэтага творчага форуму пакладзены тэмы Года гістарычнай памяці, 140-годдзя беларускіх класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Арганізатарамі мерапрыемства выступаюць Міністэрства культуры, Мінаблвыканкам, Маладзечанскі райвыканкам, Нацыянальны акадэмічны аркестр сімфанічнай эстраднай музыкі, Белтэлерадыёкампанія.

Традыцыі. XIII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур пройдзе ў Гродне 3—5 чэрвеня, перадае БелТА. Як адзначыла начальнік упраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама Алена Клімовіч, свята нацыянальных культур падтрымлівае і захоўвае найлепшыя традыцыі. «Безумоўна, гэта захаванне важных і самых цікавых мерапрыемстваў, такіх як работа нацыянальных падворкаў, маліяўнічае і маштабнае шэсце нацыянальнасцей», — падкрэсліла яна. Фестываль уключае больш за 50 мерапрыемстваў, якія будуць цікавыя людзям розных узростаў.

Абвяржэнне. У Міністэрстве інфармацыі неаднаразова абверглі паведамленне аб забароне ў Беларусі кнігі «1984» Джорджа Оруэла. 18 мая некаторыя СМІ, прызнаныя экстрэмісцкімі крыніцамі, распаўсюдзілі «навіну» аб тым, што ў рэспубліцы забаранілі прадаваць раман брытанскага пісьменніка Джорджа Оруэла «1984». Першае абвяржэнне ведамства дало тэлеканалу АНТ у той жа дзень, калі чуткі распаўсюдзіліся: «Гэта фэйк, ніхто кнігу не забараняў і не мо, паколькі яна не прызнана ні экстрэмісцкай, ні яшчэ якой-небудзь шкоднай, каб выключыць яе з продажу», — расказалі ў міністэрстве. Аднак абмеркаванне гэтай тэмы прадаўца дагэтуль. «Сур'езныя выданні, якія называюць сябе СМІ, не павінны так бурна рэагаваць на фэйкавыя ўкіды экстрэмісцкіх крыніц», — канстатавалі ў ведамстве.

Журналістыка. На факультэце журналістыкі БДУ прайшоў Дзень дзіцячай журналістыкі, расказалі ў ВНУ. Праграма мерапрыемства ўключала падвядзенне вынікаў работы за навучальны год, уручэнне сертыфікатаў удзельнікам «Школы маладога журналіста» і школы BY-RU. А галоўнай падзеяй стала ўзнагароджанне пераможцаў Рэспубліканскага конкурсу юных журналістаў «Старт», тэматыка якога — Год гістарычнай памяці. Арганізатарамі выступілі Міністэрства інфармацыі і Міністэрства адукацыі Беларусі, Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, Беларускі саюз журналістаў, а таксама рэспубліканскія і рэгіянальныя СМІ.

Агляд афіцыйных падзей ад Алеся ЦІМАФЕЕВА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Разам з моладдзю

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі прайшла рабочая сустрэча старшыні Аляксандра Карлюкевіча і намесніка старшыні Аляксея Чароты з пісьменніцай Ганнай Чыж-Літаш. Малады прэзакт, ваенны журналіст, маёр Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, яна досыць актыўна працуе ў літаратуры. З'яўляецца аўтарам некалькіх кніг. На мінулым з'ездзе СПБ Ганну Чыж-Літаш абралі ў склад праўлення творчай суполкі, а пасля на праўленні — у склад прэзідыума.

Размова ішла пра стварэнне ў арганізацыі савета пра рабоче з творчай моладдзю. Абмеркаваны пытанні выдання альманаха «Першацвет», правядзення Рэспубліканскага конкурсу маладых літаратараў «Першацвет», арганізатарамі якога выступіць савет пра рабоче з моладдзю і рэдакцыя літаратурна-мастацкага часопіса «Маладосць». На пачатку восені плануецца правядзенне вечара маладых паэтаў на пляцоўцы Дома літаратара ў Мінску.

Мяркуецца, што ў найбліжэйшы час у складзе аб'яднання будзе вылучаны асобна статус «кандыдат у члены Саюза пісьменнікаў Беларусі» з разлікам, што гэта дазволіць фарміраваць творчы рэзерв арганізацыі, а таксама пашырыць удзел моладзі краіны ў літаратурна-мастацкіх працэсах.

Мікола БЕРЛЕЖ

Каб сувязі з мінулым не згубіць...

Па ініцыятыве Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ у Брэсцкай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна была прэзентавана выстаўка «Дзеці вайны — пісьменнікі Брэсцшчыны». Наведалі яе старшакласнікі СШ № 13 імя В. І. Хована.

У экспазіцыі былі прадстаўлены архіўныя фатаграфіі аддзялення, кнігі пісьменнікаў-ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, якія адышлі ў нябыт: удзельнікі рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, Ганаровага грамадзяніна горада Брэста

Васіля Ласковіча, журналіста, грамадскага дзеяча Васіля Літвінчука, які разам са сваёй сям'ёй змагаўся з ворагам у партызанскім атрадзе.

Зусім нядаўна адзначыў сваё 90-годдзе патомны ляснік Фёдар Саевіч, які ўсё жыццё працаваў у вёсцы Ясень у Белавежскай пушчы. У серыі сваіх навукова-папулярных кніг, прысвечаных запаведным мясцінам, пісьменнік расказвае і пра цяжкія ваенныя і пасляваенныя гады, лёсы сваіх землякоў. Уваскрашае карціны ліхалецця творца з Жабінкі Расціслаў Бензарук. Падчас мерапрыемства

вучні пазнаёміліся з яго кнігай з серыі «Дзеці вайны» — «Сустрэча ў зялёным жыцці». Уласныя ўспаміны, лёсы родных і блізкіх людзей леглі ў аснову многіх вершаў паэта, журналіста Георгія Тамашэвіча.

Ва ўрачыстай абстаноўцы публіцыст Аляксандр Юзіцкі перадаў у дар бібліятэцы імя А. С. Пушкіна і школе № 13 свае выданні. «Усе кнігі, што выйшлі з-пад майго піра, напісаны з любоўю да Айчыны, да свайго чытача і ў памяць пра тых, хто плённа і сумленна працаваў у пасляваенныя гады на карысць нашай Радзімы».

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

стасункі

Бывае раён і літаратурны

Напярэдадні Дня славянскага пісьменства ў літаратуры, удзельнічыў Саюзу пісьменнікаў Беларусі, Гомельскага абласнога і яшчэ пяці рэгіянальных пісьменніцкіх аддзяленняў Беларусі і Расіі, Сакратарыятам Саюза пісьменнікаў Расіі прынята рашэнне аб прысваенні ганаровага звання «Літаратурны раён Расіі» Няклінаўскаму раёну Растоўскай вобласці.

Гэтую спрыяў сур'езны вынік дзесяцігадовай сумеснай стваральнай перакладчыцка-асветніцкай дзейнасці, распачатай пісьменнікамі Гомельшчыны і

Растоўшчыны, а затым падтрыманай творцамі ўсёй нашай краіны ды прадстаўнікамі больш чым 50 рэгіянаў Расіі і Украіны. Ганаровае званне прысуджаецца другі год за вялікія заслугі ў справе захавання літаратурнай спадчыны, прапаганды мастацкага слова і класічных традыцый у рускай літаратуры, а таксама арганізацыю шматграннага літаратурнага працэсу. Дарэчы, першым уладальнікам дадзенага звання ў 2021 годзе стаў Хунзахскі раён Рэспублікі Дагестан — малая радзіма Расула Гамзатава. Нагадаем, што на растоўскай зямлі (у г. Таганрогу) нарадзіўся А. П. Чэхаў.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

конкурсы

Радкі любімых твораў

У Гомельскім абласным аддзяленні падвялі вынікі конкурсу чытальнікаў, прысвечанага Году гістарычнай памяці, 140-годдзю Янкі Купалы і Якуба Коласа і Дню беларускага пісьменства ў Добрушы.

XVI абласны конкурс «Захаваем свет разам!» стартаваў у студзені бягучага года. На працягу чатырох месяцаў творчае саборніцтва крочыла ва ўсіх раёнах Гомельшчыны. Тут праходзілі школьныя, а пасля і раённыя конкурсы — вучні агульнаадукацыйных школ ад 12 да 17 гадоў выбіралі для выразнага чытання творы класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа і сучасных гомельскіх аўтараў. Пераможцы заўлялі пра сябе на абласным конкурсе.

Журы пад кіраўніцтвам старшыні Гомельскага абласнога аддзялення Уладзіміра Гаўрыловіча вызначыла найлепшыя. Так, лаўрэатамі сярод чытальнікаў твораў беларускіх класікаў сталі Расціслаў Борсук, Аляксандра Іванюценка, Глеб Прышчэп, Ілларыён Хандожка,

Дырэктар Гомельскай бібліятэкі імя У. І. Леніна Таццяна Забяйка і Уладзімір Гаўрыловіч адкрываюць абласны конкурс.

Мікалай Саханаў, Віталій Блошкін, Ірына Назаранка, Арсеній Лысы. Адначасова асобнай намінацыяй праходзіў конкурс чытальнікаў твораў сучасных аўтараў, прысвечаны Дню беларускага пісьменства. Лаўрэатамі сталі: Юлія Саханавя, Уладзіслаў Смялоў, Анастасія Піцунік, Дзіяна Федаровіч, Кацярына Яроцкая, Вікторыя Адзінец.

Узнагароджанне пераможцаў абудзецца 29 мая ў час правядзення фестывалю #ЧЫТАЙ-ГОМЕЛЬ. Акрамя спецыяльных дыпламаў школьнікі атрымаюць кнігі гомельскіх пісьменнікаў з аўтаграфамі. Таксама яны змогуць памаганца за атрыманне двух Гран-пры абласнога конкурсу чытальнікаў. Іх уладальнікаў арганізатары павіншуюць увосень на свяце беларускага пісьменства ў Добрушы, дзе яшчэ раз прагучаць радкі твораў любімых аўтараў у выкананні найлепшых юных чытальнікаў вобласці.

Сёлта Гомельскае абласное аддзяленне СПБ арганізавала конкурс «Захаваем свет разам!» пры падтрымцы ўпраўлення адукацыі Гомельскага абласнога выканаўчага камітэта, Гомельскага абласнога аддзялення Фонду міру і абласнога ўніверсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна, таму некаторыя фіналісты і лаўрэаты атрымаюць падарункі і ад гэтых структур.

Улад ПРЫБАЗЭРНЫ
Фота даслана аўтарам

супрацоўніцтва

Дыялог са Шчолкавым

Секцыя дзіцячай і падлеткавай літаратуры СПБ спрымае актыўны ўдзел у папулярных кнігах. Да таго ж ладзіць міжнародныя сустрэчы. Прыклад — супрацоўніцтва дзіцячай бібліятэкі № 15 г. Мінска і дзіцячай раённай бібліятэкі г. Шчолкава з падмаскоўя з удзелам пісьменнікаў.

Чарговы раз па прапанове дырэктара мінскай бібліятэкі Ірыны Дзевалтоўскай у чытацкай зале сабраліся пісьменнікі Іна Фралова, Алена Стэльмах і вучні 2 «В» класа СШ № 205 сталіцы. Яны па відэасувязі віталі сваіх сяброў у Шчолкаве. Тыя старанна падрыхтаваліся да сустрэчы: расказалі пра гісторыю свайго горада, знакі містных людзей... Прадоўжылася знаёмства дзіцяцей з новымі кнігамі беларускіх пісьменнікаў, якія хочучы, каб дзеці чыталі творы і раслі разумнымі, добрымі, шчаслівымі. Напрыклад, Алена Стэльмах распавяла пра свайго кніжнага героя Павучка Славіка, які вучыць любові да свету, у якім жывеш.

Падчас анлайн-сустрэчы.

Імпрэза была цікавай і змястоўнай, з дамоўленасцю ў хуткім часе сустрэцца зноў.

Марыя ЛПЕНЬ
Фота даслана аўтарам

3 25 моў свету — на беларускую

Гомельскае абласное аддзяленне СПБ завяршыла ўнікальны праект — прафесійныя літаратары і маладыя аўтары пераклалі на беларускую мову творы больш чым 40 паэтаў з 25 краін свету.

Як адначасна старшыня пісьменніцкай суполкі і кіраўнік міжнароднага перакладчыцкага праекта ў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч, у арганізацыю фестывалю «Берагі дружбы» звярнуўся калужскі паэт Вадзім Цірохін, член каардынацыйнага савета сусветнага паэтычнага руху «Свет без сцен» з прапановай рэалізаваць сумесны праект «Зямля — наш агульны дом». Расійскія пісьменнікі ўзялі на сябе пераклады вершаў аб агульначалавечых каштоўнасцях з родных моў на рускую вядомых паэтаў з В'етнама, Ганы, Бангладэш, Індыі, Калумбіі, Украіны, Расіі, Азербайджана,

Узбекістана, Казахстана, Таджыкістана, Босніі і Герцагіны, Сербіі, Турцыі, Узбекістана, Італіі, Францыі, Вялікабрытаніі, Косава і іншых краін, а гомельскія літаратары-перакладчыкі ўзяліся за перастварэнне на беларускую мову дзесяці вершаў кожнага замежнага аўтара.

Разам з тым шаснаццаці членам абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў, якія маюць прафесійныя навыкі мастацкага перакладу, было вельмі складана справіцца з велізарным аб'ёмам перакладнага з-за мяжы матэрыялу. Таму арганізатарам прыйшлося рызыкнуць і прыцягнуць да гэтай справы шэсць маладых гамельчан, якія паказалі пазнавальнасць сваёй перакладчыцкай працы ў папярэднія гады, удзельнічаючы ў праекце «Берагі дружбы».

Напружаная творчая праца ішла чатыры месяцы. Пісьменніца Тамара

Кручэнка працавала над перакладамі апраў трох замежных паэтаў, а Ніне Шкліравай, Дар'і Дарошцы, Галіне Рагавой, Алегу Ананьева, Вользе Раўчанцы, Але Бяльковай, Лідзіі Дольбікавай, Наталлі Шамятковай, Алёне Алёшынай выпала перастварыць вершы двух замежнікаў. Дарэчы, у савецкае абласное аддзяленне СПБ падкрэсліваюць рост прафесіяналізму маладых аўтараў-перакладчыкаў Вольгі Грынь, Надзеі Петрачук (Філон), Уладзіміра Чарухіна, Аліны Рыцкі і Юльяны Пятрэнькі.

Агульным вынікам творчай працы стануць два вылікі выданы перакладаў. Кніга на нашай мове, як мяркуецца, будзе выдадзена пры падтрымцы нацыянальнай аўтаноміі «Беларусы Расіі» і прадстаўлена чытачам у найбліжэйшы час.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Імпрэзы Перамога. Радзіма. Народ!

Пад такой назвай адбыўся спектакль Мінскага гарадскога тэатра паэзіі ў клубе Маладзечанскіх энэргестак. Уступным віншавальным словам шматлікіх глядачоў прывітаў старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ дырэктар Тэатра паэзіі Міхась Пазнякоў.

Імпрэза была прысвечана Дню Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. У спектаклі задзейнічаны мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі, вядомы артыст эстрады Вольга Багушыньска, сцэнарыст і артыстка Ганна Красоўская, паэтэса і артыстка Тэатра паэзіі Тамара Кавалчук, юныя акцёры Роберт Багушыньскі (вучань СШ № 134) і Меланія Якімава (вучанка гімназіі № 35), кампазітар і спявак Віктар Мыцельскі, спявачка Наталля Хадкевіч. Прагучалі вершы Яўгенія Яўтушэнкі,

Фота Васіля Купікова.

Падчас спектакля.

Юліі Друнінай, Пятэра Вегіна, Анатоля Вярцінскага, Мікалая Іванова, Міхася Пазнякова на ваенна-патрыятычную тэму, а таксама песні савецкай класікі і на вершы сучасных беларускіх паэтаў.

Павел КУЗЬМІЧ

фестывалі

Зямля яркіх талентаў

Свята кнігі #ЧИТАЙГОМЕЛЬ адбудзецца 29 мая. Пачатак у 12.00. Арганізатарам выступае Гомельскае абласнае ўніверсальная бібліятэка імя У. І. Леніна. Мяркуецца, што на фестывалі, які праводзіцца ў падтрымку цікавасці да кнігі і чытання, будучы шырока прадэманстраваны дагняненні нацыянальнай выдавецкай і кнігагандлёвай сфер.

Гомельшчына, Гомель — багатая на пісьменніцкія імёны старонка. Родам адсюль яркія таленты: народныя пісьменнікі Іван Шамякін, Іван Мележ, Андрэй Макаёнак, Іван Навуменка. Гэта радзіма лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі Міколы Мятліцкага, Барыса Сачанкі, Анатоля Прачнікава. Тут жылі і працавалі Іван Сяркоў, Васіль Ткачоў, Уладзімір Верамейчык. У вобласці сёння адно з найлепшых па сваім складзе аддзяленняў Саюза пісьменнікаў на чале з празаікам Уладзімірам Гаўрыловічам. Канешне ж, кнігі таленавітых землякоў зоймуць пачэснае месца сярод навінак беларускіх выдавецтваў на фестывалі #ЧИТАЙГОМЕЛЬ.

Сяргей ШЫЧКО

повязі

Вернасць слову

Рашэннем Савета Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі старшыня праўлення мясцовай нацыянальна-культурнай аўтаноміі «Беларусы Няклінаўскага раёна», члену вышэйшага творчага савета Саюза пісьменнікаў Расіі, члену СПБ, дырэктару фестывалю «Берагі дружбы», паэту і перакладчыку Леаніду Северу прызуджана Міжнародная літаратурная прэмія «Вернасць Слову».

У кантэксце гэтай узнагароды ў Гомелі да Дня беларускага пісьменства і Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя дажыткі» рытуецца кніга выбарных вершаў і песенных тэкстаў аб Беларусі і Расіі гэтага таленавітага творцы і выдатнага арганізатара. Як адзначаюць у савецкае аддзялення, званне лаўрэата прэміі і выдадзена кніга на другой малой радзіме стане выдатнай ацэнкай працы для чалавека, які ўсё жыццё шчыруе дзеля збліжэння, дружбы і яднання беларускага і рускага народаў.

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Дзень беларускай культуры прайшоў у Таліне, і перадае БелТА. Мерапрыемства было арганізавана ў рамках Дня славянскага пісьменства і культуры беларускім таварыствам «Лёс» (г. Талін) і прысвечана 25-годдзю ўтварэння гэтай суполкі. У сустрэчы прыняў удзел Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Расійскай Беларусі ў Эстонскай Расійскай Вячаслаў Качанаў, а таксама дыпламаты беларускай замежжанаў у Эстоніі. Членам беларускага таварыства былі ўручаны памятныя падарункі і граматы з нагоды святочнай даты. Прадстаўнікоў беларускага таварыства таксама павіншаваў мэр Таліна Міхаіл Кылварт. На сустрэчы выступілі ансамблі нацыянальнай песні беларускіх таварыстваў «Лёс», «Сябры» (г. Нарва), а таксама ўдзельнікі беларускай дзіцячай нядзельнай школы «Буслікі» і эстонскі танцавальны калектыў «Непаседы».

Міністэрства інфармацыі Беларусі ўдзельнічала ў Санкт-Пецярбургскім міжнародным кніжным салоне. У склад дэлегацыі ўвайшлі выдавецтвы «Народная асвета», «Беларусь», «Вышэйшая школа», ААТ «Паліграфкамбінат імя Якуба Коласа». Мерапрыемствы гэтай былі прысвечаны Году гістарычнай памяці ў Беларусі, 140-годдзю класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа. У рамках XVII Санкт-Пецярбургскага міжнароднага кніжнага салона прайшлі сустрэчы і перагаворы з расійскімі выдаўцамі і распаўсюджвальнікамі кніжнай прадукцыі. Сёлетняе свята адбылася ў самым сэрцы Паўночнай сталіцы Расіі — на Палацавай плошчы. Гэтая ініцыятыва была агульна прэзідэнтам Расійскага кніжнага саюза Сяргеем Сцяпанавым, інфармуе БелТА.

Прэзентацыя музейных экспазіцый мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» прайшла ў Маскве ў Дзевалым і культурным комплексе Пасольства Беларусі ў Расіі. Яна прысвечана 180-годдзю Брэсцкай крэпасці. Удзельнікі, сярод якіх было шмат расійскіх музейных супрацоўнікаў, змаглі пазнаёміцца з канцэпцыямі ўсіх музейных экспазіцый крэпасці. Загадчыца аддзела мемарыяльнага комплексу Алена Грыцук падкрэсліла, што апошняе экспазіцыя, створаная па праекце Саюзнай дзяржавы, адкрыта літаральна нядаўна. Завяршыла прэзентацыю канцэртная праграма «Перамога ў імя любові» музычнага тэатра «Рада» з Гродна.

Выставачны праект «Сальвадор Далі. Свяшчэннае пісанне» адкрыюць 17 чэрвеня выставачная зала LIBRA і Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў. У складзе экспазіцыі больш за 100 ілюстрацый да Старога і Новага Запавету з прыватнага італьянскага збору, выкананыя ў змешанай тэхніцы, якая спалучае акварэль, гуаш, туш, пастэль, аловак, і пераведзеныя ў 1964—1967 гг. у літаграфіі. Як паведамляе агенцтва «Мінск-Навіны», паўдзельнічаць у выставачным праекце запрасілі і беларускіх мастакоў, графікаў і скульптараў.

Помнік акцёру Вячаславу Ціханаву адкрылі на Падмаскоў'і ў цырымоніі адкрыцця ўдзельнічалі міністр культуры і турызму Маскоўскай вобласці Алена Харламава, дачка артыста Ганна Ціханавіч і скульптар Уладзімір Івановіч. Ён прызнаўся, што крыніца натхнення для яго сталі апошнія радкі рамана «17 імгненняў вясня» Юліяна Самёнава. Гэты твор лёг у аснову легендарнага аднаіменнага серыяла з Вячаславам Ціханавым у ролі савецкага разведчыка.

Намінанты на «Оскар» Тоні Калет і Марк Натале «film.ru». Галоўную ролю ў праекце выканае Роберт Патынсан. Фільм заснаваны на аднайменным рамана Эдварда Эштана і расказвае пра будучыню, у якой каланізацыяй невядомых планет разам з людзьмі займаюцца спецыяльныя клоны. Аднойчы адзін з такіх клонаў, Мікі 7, знікае на лежыняй планеце Ніфлхейм. Яго лічаць загінулым, аднак ён вяртаецца і пасля прыбыцця выяўляе, што яго месца заняў іншы клон, Мікі 8. Фільм пакуль не мае афіцыйнай назвы, аднак вядома, што вытворчасцю займаецца студыя Warner Bros. Гэта першая карціна рэжысёра пасля «аскараносных» «Паразітаў» 2019 года.

Энтані Хопкінс сыграе Зігмунда Фрэйда ў фільме «Апошні сеанс Фрэйда», перадае РІА «Новости». Гэта адаптацыя аднайменнай п'есы Марка Ст. Джэрмейна. Ён жа напіша сцэнарыі. Рэжысёрам карціны, здымкі якой пачнуцца сёлет у Лондане, выступае Мэт Браўн, вядомы па фільме «Чалавек, які спазнаў бясконцасць». Падзеі ў творы разгортваюцца напярэдадні Другой сусветнай вайны і ў канцы жыцця Зігмунда Фрэйда. Ён запрашае пісьменніка Клайва Стэйплза Льюіса на дэбаты аб існаванні Бога. Выканаўца галоўнай ролі Энтані Хопкінс — двухразовы лаўрэат прэміі «Оскар», у яго пяць узнагарод BAFTA і спецыяльны прыз за ўклад у кінематограф «Залатога глобус».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Смех дапамагае ў самых складаных абставінах: пераадолець можна ўсё дзякуючы гумару — галоўны пасьл праекта «Янка Купала і Якуб Колас. Досціны ад класікаў», рэалізаванага сумесна Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы і Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа. Мэта выстаўкі — раскрыць менш вядомыя рысы песняроў: гумар у творах і лёгкасць трапнага жарту ў жыцці; пашырць уяўленне пра гумар і сатыру не толькі ў творчасці, але і ў побыце народных паэтаў, паказаць іх стаўленне да гумару; прадставіць гэтых знакавых асоб не толькі як класікаў, але і як звычайных людзей з уласцівымі ім пачуццямі, эмоцыямі, перажываннямі; даць наведвальніку магчымасць па-іншаму паглядзець на паэтаў... Праект аб'яднаў матэрыялы з фондаў абодвух музеяў, з уласных калекцый нашчадкаў творцаў.

— Мы прывыклі бачыць паэтаў сур'ёзнымі, якімі яны глядзяць на нас з партрэтаў і падручнікаў. Але ў жыцці кожнага з іх былі цікавыя моманты, якімі варта дзяліцца, — зазначыла падчас адкрыцця часовай экспазіцыі Васіліна Міцкевіч, праўнучка Коласа, галоўны захавальнік фондаў музея творцы. Як прыклад яна расказала пра выпадак, калі яе знакаміты продка адзначаў дзень нараджэння і запрасіў шмат сяброў-пісьменнікаў. Спазніўся Пятро Глебка. Калі госці сядзелі за святотчным сталом, усхапіўся Міхась Лынькоў і наліў Глебку «штрафную» ў кубак з падаконя. Той, выпіўшы, зморшчыўся. Аказалася, што ў яго ў роце засталася жалезнае пяро... Як высветлілася, у той кубак Колас кідаў спрацаваныя пяры — пра гэта ніхто не ведаў... Прысутныя транна заўважылі: «Паэту — дык і пяро ў зубы».

Выставачны праект створаны ў фармаце жывой гісторыі: у яго аснове — успаміны сучаснікаў. Ідэя зрабіць часовую экспазіцыю належыць выдучаму навуковаму супрацоўніку Паўлу Каралёву. Не адзін год працуючы ў музеі Купалы, ён звяртаў увагу на

Настрой, з якім варта ісці па жыцці

гумарыстычныя гісторыі ў творах класікаў. Іх назбіралася столькі, што вырашыў зрабіць кнігу. Пакуль над выданнем вядзецца работа, у музеі стварылі выстаўку.

З экспанатаў, прадстаўленых да ўвагі публікі, — шаржы на класікаў, дзе яны выглядаюць вясёлымі і ў чымсьці смешнымі; арыгіналы мастацкіх работ — партрэтаў класікаў і выявы рукапісаў, сярод якіх — малавядомыя вершы Коласа на медыцынскія тэмы і паэма, прысвечаная Уладзіславе Францаўне, што не была ў друку.

Не пацешышыся, дык павесішыся, як кажуць у народзе. Яшчэ невядома, ці перайшоў бы Купала на беларускую мову, калі б не смешны выпадак. Бо пачынаў паэт пісаць па-польску. Ва ўспамінах, якія пакінуў свайму біёграфу, згадваецца паездка ў экіпажы ў Мінск. Перад Купалам ехалі дзве паненкі вышэйшага саслоўя. Раптам на павароце яны выкінуліся з карэты, са слоў Купалы, «у доволі пікантных позах»... Верш па свежых уражаннях і стаў першым беларускамоўным творам будучага класіка, прычым гэта здзівіла самога аўтара — ён, аказваецца, можа пісаць па-беларуску!.. Пра лёсавызначальны факт распаўядаюць матэрыялы, прадстаўленыя ў пачатку экспазіцыі.

Здавалася б, якое дачыненне да гумару маюць вышэйшыя тапкі, якія сціпла «прыстойліся» за музейным шклом?.. Яны выступаюць сведкамі першай сустрэчы класікаў 110 гадоў таму, якая паклала пачатак іх сяброўству. Вядома, што Купала ехаў да Коласа ў госці ўпершыню. І... сёканоміў грошы! Замест таго, каб узць фуранку, пайшоў пехам і заблукваў. Дапамагло тое, што адчуў вільгаць і, арыентуючыся па Нёмане, выйшаў у правільным напрамку. Але дома Коласа не заспеў, давялося чакаць гаспадара. Калі ж Колас пераступіў парог, заўважыў, што, узяўшыся, Купала ледзь не падае. Аказалася, што ён моцна намуляў ногі і зняў абутак. Калі пачуў, што хтосьці заходзіць, апрануў яго не на тва ногі... І пакуль яны не зажылі, паэт мусіў хадзіць босы або ў тапках...

З гісторый, расказаных падчас экскурсіі куратарам выстаўкі П. Каралёвым, і наступныя. Адночы пры сумесным абедзе Колас заўважыў: Купала паводзіць сябе дзіўна — частуецца толькі тым, што побач, а што далей — не чапае. Аказалася, што малады паэт, які любіў выкшталцона апрануцца, купіў модны гарнітур, які аказаўся замалым: калі выцягнуць рукі, то рукавы будуць па локаць...

Здымак за 1909-ы, прадстаўлены на выстаўцы, засведчыў: рукавы і штаны сапраўды крыху караткаватыя... «Гэта было пачаткам творчага шляху: Купала вучыўся не толькі пісаць вершы, але і правільна апранацца», — тлумачыў экскурсавод.

Бывае цяжка ўсвядоміць, наколькі цесна ў жыцці часам пераплецена трагічнае і камічнае, нізкае і высокае... На першы погляд, бюсты Купалы і Коласа, прадстаўленыя на выстаўцы, у чымсьці падобныя — здараецца, іх блытаюць. Але блыталі і саміх паэтаў. Калі загінуў Купала, у Ташкенце падыходзілі да Коласа і казалі: «Прыміце нашы спачуванні з-за гібелі вашага сябра Якуба Коласа», на што даводзілася даваць пэўныя тлумачэнні.

Ёсць сярод матэрыялаў і тья, што ўтрымліваюць анекдатычныя сітуацыі. Так, па адным з іх можна даведацца аб актуальным тады пытанні: «А хто паненцы больш даспадобы: Колас ці Купала?» Адказ прагучаў амаль дыпламатычна: «А якая мне да іх патрэба, я маю свайго пісара ў воласці...»

Захавалася і гісторыя, што сведчыць пра магутнае адчуванне паэтамі-сябрамі адзін аднаго. Колас згадваў, як аднойчы цэлы дзень чытаў Купалаву паэму «Курган». Яна настолькі ўразіла, што адрэзаў захацеў наведца сябра і падзлікаваць: маўляў, выдатную рэч напісаў! Але тут Купала сам прыйшоў да Коласа і кажа: «Якубе, чытаў твайго "Сымона-музыку" і захацеў прыйсці да цябе і сказаць "дзякуй!"».

не паверыў, быццам Талаш, хай сабе і дужы дзед, мог справіцца адразу з пяццю польскімі легіянерамі. Колас падумаў, што колькасць тут яўна перабольшана, і зменшыў яе з пяці чалавек да трох. І вось аднойчы ў працоўны кабінет пісьменніка ў Акадэміі навук пагрукаўся стары і запытаў: «Хто тут Колас? Дык што ж ты зманіў, быццам я справіўся толькі з трыма, а не з пяццю легіянерамі?»

Шмат цікавостак на выстаўцы і пра хатніх гадаванцаў пісьменнікаў, ёсць нават здымкі чатырохногіх сяброў. Так, у сям'і Коласа жылі сабакі Муза і Лахмач. Адночы ўночы Колас пачуў: нехта шкрабецца ў дзверы. Устаў, а жонка пытаецца: «Ты куды?» Паэт адказвае: «Злодзей у хату лезе, пайду сабаку будзіць». А яго няма!.. Колас падумаў, што сабаку скралі, і сам да раніцы вартаваў хату. А ранкам заўважыў Лахмача, які, стомлены, вяртаўся з пагулянкі...

Увасоблена ідэя выстаўкі надзвычай удала: кожную з гісторый у вітрынах экспазіцыі суправаджаюць аркушы з нумарамі ад 1 да 30. У цэнтры залы — стэлаж, зроблены ў выглядзе рэдакцыйнай нашаніўскай паліцы з асобнымі ячэйкамі, дзе можна знайсці ўсе трыццаць гісторый з пазначанымі на іх нумарамі — чытай, якая найбольш зацікавіла: тут і гісторыя пра грыбы з коласаўскім «Тэстаментам грыбніка», дзе знайшла адлюстраванне філасофія аматара паходаў у грыбы, і гісторыі пра рыбалку ды пра рыбу, якую часам набывалі на гандлёвых радах, замест той, што так і не ўдалося злавіць; і пра грамадскі суд, наладжаны ў сценах Беларускага педагагічнага тэхнікума яго навуначанкамі над героем Коласа Лабановічам; і пра выкшталцонныя жаночыя пальчаткі, выкінутыя Купалам пад плот у крапіву, з павучаннем: не трэба быць маллай...

Побач — дзверы, перад якімі — шкло з QR-кодамі, што з'яўляюцца «праваднікамі» да жартоўных вершаў — можна і паваражыць: наводзячы камеру на пэўны код, не прадбачыць, якія радкі з явіцца праз імгненне...

Гэты фрагмент экспазіцыі нагадвае барыкады. Тут жа — выданне Янкі Купалы з аўтаграфам, адрасаваным Канстанцыі Буйло: «Мілай Костцы на ўспамін аб віленскіх барыкадах»... У аснове допісу — таксама адна з непаўторных гісторый. Калі ў «Нашу Ніву» ўпершыню прыехала Канстанцыя Буйло, ёй не было дзе заначаваць — заставалася толькі месца ў рэдакцыйных пакоях. Але там мясціў начаваць і малады Купала. Вячэрай стаў Купалаў пачастунак — віно і яблыкі... Калі прыйшла пара класіцы спаць, паэт пайшоў у іншы пакой. Дзверы ў пакой Канстанцыі зачыніліся не да канца. Дзяўчына па-свойму вырашыла праблему — перацінула дубовы рэдактарскі стол і падперла ім дзверы. Купала моцна смяяўся...

Сярод прысутных на адкрыцці часовай экспазіцыі была Вера Міцкевіч, унучка Якуба Коласа, якая падзялілася ўражаннямі аб праекце:

— Выстаўка выдатная. Бо экспануюцца многія рарытэтыныя рэчы. Некаторыя музейныя прадметы прадстаўлены ўпершыню. Лепш не проста наведца выстаўку, але абавязкова замовіць экскурсію і праслухаць цікавы добры аповед. Нават і мне давялося пачуць штосьці новае пра Янку Купала, хаця многае ведаю з сямейных распадаў...

...Лёс нашых класікаў не быў лёгкі і прасты, часам складана ўяўляць, што вывала на іх долю. Тым не менш яны не апусклі рукі, праходзячы праз жыццёвыя выпрабаванні. Атмасфера выстаўкі дапамагае прасякнуцца пазітыўным творчым настроем, з якім варта вырашаць праблемы, што так ці інакш здараюцца ў кожнага.

Выстаўка чакае наведвальнікаў да 30 ліпеня.

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара

«Да белых аркушаў аблокаў...»

Калі проза — невычэрпная велічная рака, то паэзія — бурлівы неўтаймоўны вадаспад з безліччю гулівых пырскаў-эмоцый. Уладар гэтай стыхіі, глыбакадумны, чулівы, паэтызе рэальнасць рыфмай, незвычайнымі вобразамі і дзіўнымі дэталямі, чароўнымі параўнаннямі і вабнай неспрэчнасцю. Акурат як паэт, перакладчык, публіцыст, намеснік старшыні Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Мазго. Паэтычныя слова Уладзіміра Мінавіча надзвычай спеўнае, а рыфма — стройная, суладная, таму візіткай справядліва сталі цудоўныя песні, створаныя на яго словы. Сёлета ва Уладзіміра Мінавіча сапраўдны парад юбілеяў, галоўны з якіх — 50 гадоў творчай дзейнасці. Што ў пісьменніцкім багажы? Пра паэтычнасць малой радзімы, якая ўвасобілася ў «Зэльвенскіх сакавінах», пра тое, як фестываль у Маладзечне вызначыў лёс, і іншыя сакрэты майстэрства — у нашай гутарцы.

Водарам паэзіі і музыкі

— Уладзімір Мінавіч, гэты год для вас поўны знакавых юбілейных дат. Найвялікшая — 50 гадоў творчай дзейнасці: у 1972-м адбыўся паэтычны дэбют у зэльвенскай раённай газеце «Праца». А ў 1973-м вашы вершы надрукавалі часопіс «Вярэтка» і газета «Пяняр Беларусі». Як вы ступілі на шлях творчасці, як адчулі іскры паэзіі? Чым сілкавалася лірычнасць душы?

— Напэўна, пачну з таго, што нарадзіўся я ў маляўнічым зялёным гарадку Зэльва, што стаіць на беразе ракі Зальвянкі. Мяціны тут надзвычай паэтычныя: бярозавыя гаі, сасновыя бары, лясныя крыніцы і азёры, Зэльвенскае вадаховішча... З маленства любіў чытаць кнігі, блукаць па лесе, слухаць лірычныя песні і калыханкі, што спявала мне мая мама Ганна Рыгораўна. Усё гэта абумовіла ў далейшым лірычнасць маёй душы. З шостага-сёмага класа мае творы пачалі публікавацца ў рэспубліканскіх перыядычных выданнях, гуцаць на радыё і тэлебачанні. Да заканчэння школы мяне надрукавалі таксама часопісы «Маладосць» і «Вожык», штотыднёвік «Літаратура і мастацтва».

— Хутка споўніцца 30 гадоў, як вы былі ўдзельнікам першага фестывалю беларускай песні і паэзіі «Маладзечна-93». Чым запомніўся гэты фест?

— Перш за ўсё — адчуваннем сапраўднага свята нацыянальнай культуры. Памятаю, мы з Уладзімірам Карызнам і Алесем Пісьмянковым ішлі пасля канцэрта па начным горадзе і дыхалі, як свежым паветрам, водарам паэзіі і музыкі. А яшчэ на першым фестывалі прагучала паць маіх песень у выкананні будучых зорак айчынай эстрады. А «Лістота разлук» («Кружыцца лістота») нават дапамагла Анжаліцы Ют заваяваць першую прэмію на конкурсе маладых выканаўцаў. Такія яркія ўражанні, мабыць, не забываюцца ніколі. Маладзечанскі фестываль натхніў мяне на стварэнне новых песень для беларускай эстрады, якія гучалі паэзіі і на міжнародных фестывалях, і на радыё, і на тэлебачанні. Дарчы, каля трох дзясяткаў гадоў гуцаць таксама мае песні «Косы твае» («Святло малітвы») і «Вечарынка», створаныя разам з кампазітарамі Алегам Елісеевым і Леанідам Захлеўным.

Зэльва, бласлаўлёная Сапегам

— 25 гадоў таму (у 1997-м) у Зэльвенскай сярэдняй школе № 2 адбылася першая творчая сустрэча будучага раённага свята «Зэльвенскія сакавіны». Паэзія і музыка ў вашым жыцці ідуць поруч, да таго ж гуртуюць знаных творцаў. Дзякуючы чаму «Зэльвенскія сакавіны» прайшлі шлях у чвэрць стагоддзя?

— А я і сягоння добра памятаю тую першую творчую сустрэчу ў Зэльве. Разам з загадкавай школьнай бібліятэкай Янінай Шматко і дырэктарам школы Юрыем Лізуновым мы прынялі рашэнне праводзіць такія вясновыя святы штогадова ў сакавік-красавіку. Назву «Зэльвенскія сакавіны» знайшлі крыху паэзіі. З-пад школьнага даху наша свята паступова перабралася на сцэну раённага Дома культуры, дзе праходзіць і сёння. За гэты час зэльвенцы адкрылі для сябе шмат зорных імёнаў гасцей («Сакавін».

Тут выступалі многія вядомыя пісьменнікі, кампазітары, спевакі, мастакі, навукоўцы, выдаўцы, грамадскія дзеячы... Свята адлічвае ўжо трэці дзясятак. Але вось што дзіўна: кожная новая сустрэча для мяне хвалюючая і незабыўная, быццам першая. А можа, так і павінна быць? Таму што радзіма для мяне заўсёды была і застаецца крыніцай натхнення. А «Зэльвенскія сакавіны» некалькі гадоў таму атрымалі працяг: у Мінску, у дзіцячай бібліятэцы № 6 імя Васіля Віткі, я праводжу кожнай вясной свята паэзіі і музыкі «Мінскія сакавіны».

— У мінулым годзе ваша родная Зэльва святкавала 300-гадовы юбілей «Ганненскага кірмашу», дзе вам была ўручана Памятная старыня Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта. А раней вы сталі ганаровым грамадзянінам Зэльвенскага раёна. Наколькі важнай, стваральнай для асобы з'яўляецца сувязь з малой радзімай?

*Рэальнасць, прагнаўшы міраж,
На змену сумненням прыходзіць:
Вяртаецца ў Зэльву кірмаш
З далёкіх мінулых стагоддзяў.
З шыкоўнай карэты сшышоў,
На плошчу спынаецца пехам,
Каб лепшы адкрыць з кірмашоў,
Што Ганненскім клічуць, Сапегам...*

У XVIII—XIX стагоддзях на маёй малой радзіме адбываўся Ганненскі кірмаш — шырока вядомы ва ўсёй Еўропе. Землякі вырашылі аднавіць гістарычныя традыцыі і адрадыць свята. Кожны год у канцы жніўня Зэльва кірмашуе, дэманструючы ўсё найлепшае з мінулага і сучаснага. Я заўсёды з вялікай радасцю прымаю ўдзел у культурнай праграме фестывалю. Гэтае свята дорыць мне асалоду яркіх і незабыўных уражанняў, радасць цікавых сустрэч. Калейдаскоп разгорнутых падзей проста зачароўвае: навуковыя канферэнцыі, паэтычныя гасцёўні, тэатрызаваныя прадстаўленні, зямельныя конкурсы, захапляльныя выставы народных майстроў, конныя спаборніцтвы і гістарычныя рэканструкцыі... А галоўнае — на кірмашы пануе атмасфера сапраўднага свята. Яна прысутнічае не толькі ў паветры над Зэльвай, але і ў сэрцах шматлікіх гасцей і гаспадароў. Малая радзіма з'яўляецца для мяне цэнтрам усёй планеты. А як жа іначэй, калі менавіта тут — пачатак усіх маіх дарог і вытокаў.

— Вашы практычныя паспяхова ўвасабляюцца ў жыццё. Больш за тое, ваша праца і энтузіязм належным чынам ацэнены: у 2018 вы сталі пераможцам рэспубліканскага конкурсу ў намінацыі «Найлепшая песня аб пагранічнай службе». Як удалося скарыць ваенныя? У чым увогуле сакрэт поспеху?

— Некалькі гадоў у маёй архіўнай папцы захоўваліся ноты і словы песні «Беларуская граніца», створанай разам з кампазітарам Уладзімірам Буднікам. Можа, гэты праект так і застаўся б нерэалізаваным, калі б я выпадкова не даведаўся, што Дзяржаўны пагранічны камітэт Рэспублікі Беларусь праводзіць творчы конкурс. Вось туды і перадаў клавір. Песня атрымала перамогу ў конкурсе на найлепшы літаратурны, мастацкі і музычны твор, прывесчаны 100-годдзю пагранічнай службы. У гала-канцэрте яе вельмі ўдала выканалі вакальная група ансамбля пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь разам з дзіцячым калектывам. Напэўна, патрыятызм і прафесійнае майстэрства скарылі

Фота Кастуся Дробова.

Уладзімір Мазго.

журы. Кожны творца імкнецца разгадаць сакрэты поспеху. Асабіста для мяне гэта шчырасць з чытачом і слухачом.

Штурман далёкага плавання

— Акрамя песеннага жанру, вы плённа працуеце для дзіцячай аўдыторыі. Сярод шэрагу твораў вылучаецца паэма-казка «Прыгоды марахода», якая была выдана, дарчы, 20 гадоў таму.

— Зусім нядаўна закончыў працу над яе працягам, які хутка пачынецца свет у выдавецтве «Беларусь» пад назвай «Казкі ката-марахода». Калісьці ў дзяцінстве я марыў стаць штурманам далёкага плавання, ажыццявіць кругазветнае падарожжа. Але перамагла любоў да літаратуры: скончыў не мараходку, а філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта. За тое мараходам стаў мой літаратурны герой — беларускі кот Васіль, які імкнецца не саступае ў кемліваці і вынаходліваці славу таму барону Мюнхгаўзену. Другая частка казкі распавядае пра незвычайныя прыгоды ката-марахода ў роднай Беларусі.

— Уладзімір Мінавіч, у «ЛіМе» чытачы чакаюць вашы традыцыйныя «Знічкі вечнасці». Як з'явілася ідэя выяўлення ў жанры нон-фікшн?

— Гэтая гісторыя пачалася з таго, што прафесар БДУ Алесь Бельскі прапанаваў мне напісаць згадку пра майго былога выкладчыка Алега Лойку для кнігі «Чалавек з сонечнаю ўсмешкай». Я прыгадаў той выпадак, калі рыхтаваў пад кіраўніцтвам Алега Антонавіча сваю дыпломную работу па творчасці Рыгора Барадуліна. У памяці ўсплылі незабыўныя сустрэчы з многімі вядомымі людзьмі. Асобныя пазлы пачалі складвацца ў цэласную карціну. Так я нечакана для самога сябе прыйшоў да жанру нон-фікшн, для якога характэрна пабудова сюжэта выключна на фактах альбо рэальных падзеях. Але «Знічкі вечнасці» вылучаюцца лірычнай афарбоўкай. І ўсё ж любімым жанрам была і — спадзяюся! — будзе дзіцячая літаратура.

«У кожным вершы крылы...»

— Як лічыце, чалавек з лірычным успрыманням існасці бліжэйшы да Бога? Бо паэзія — гэта ж тонкае адчуванне свету, а значыць, цеснае судакрананне з божай задумай? Паэты — пасланнікі Бога?

— Напэўна, адкажу на вашы пытанні сваімі паэтычнымі радкамі:

*У кожным вершы крылы ёсць,
Што над зямлёй цябе ўдываюць.
І сталася тут, і маладошч
Іспыт аднолькавы трымаюць.
Адчуеш дотык лёгкіх крыл
Да белых аркушаў аблокаў,
Дзе толькі ты і небасціл
Святой паэзіі высокай.*

А далей усё даволі проста: калі гэта паэты ад Бога, то яны сапраўды пасланнікі Бога.

— Такім чынам, майстэрства валодання словам — талент або ўсё ж рамяство? — Хутчэй за ўсё, і тое, і другое. Бо талент павінен пастаянна ўдасканальвацца. Над ім трэба шмат працаваць.

«Шматдзетны» бацька

— Якое ў вас было адчуванне, калі трывалі ў руках сваю першую кніжку?

— Калі ў 1982 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» пачыла свет мая першая кніжка паэзіі «Пад спеў крыніц», адчуваў сябе самым шчаслівым чалавекам на зямлі. Мне тады было дваццаць тры гады. І з гэтым выданнем мяне прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР. Кнігі для аўтара — як яго дзеці. Кожная — любімая і дарагая. Таму адчуваю сябе сягоння шматдзетным бацькам: хутка павінна выйсці мая дваццаць другая кніжка «Казкі ката-марахода».

— Але ж сёння кніга мае рызку стаць забытай і незапаправаданай з-за панавання тэхналогій...

— Такія рызкі прысутнічалі і прысутнічаюць заўсёды, незалежна ад панавання новых тэхналогій. Але калі кніжка цікавая, таленавітая, створаная на высокім мастацкім узроўні, яна абавязкова знойдзе дарогу да свайго чытача. І звычайна — папяровая ці электронная гэта версія.

— Ці даводзілася пісаць па заказе? Вам гэта складана, чым па асабістым жаданні?

— Часам кампазітары прасілі напісаць словы на гатовую музыку альбо выдаўцы замаўлялі зрабіць пераклад паэтычных ці празаічных твораў на беларускую мову. Але для мяне гэта нашмат складаней. Таму што заўсёды адчуваеш у такім выпадку цяжар адказнасці: баішся не апраўдаць спадзяванні паважаных табою людзей. А вось калі пішаць па асабістым жаданні — адчуваеш сябе вольнаю птушкай, перад якой расчынены ўсе абсягі.

Аднойчы стаў «юнаком»

— З кім з кампазітараў, калег па прыёме ў вас складалася супрацоўніцтва, сяброўства?

— Ды з большасцю сяброў Саюза пісьменнікаў і Саюза кампазітараў Беларусі. Нашы творчыя дарогі даволі часта перацякалі на розных тэлевізійных фестывалях і конкурсах, Нацыянальным фестывалі песні і паэзіі ў Маладзечне, міжнародным фестывалі мастацтваў «Славянскі базар» у Віцебску. Шматгадовае сяброўства звязвае мяне з Міхасём Пазняковым і Алегам Елісеевым, Валіянцінам Семянкіам і Алесем Марціновічам, Міколам Чарняўскім і Геннадзем Аўласенкам... Многія сустрэчы сапраўды станавіліся лёсавызначальнымі. Калі я служыў у войску, прачытаў у газеце, што ў Мінску створана спецыялізаванае выдавецтва па выпуску літаратуры для дзяцей і моладзі ў «Юнацтва». Адразу прамільнула думка: добра было б трапіць па службе туды на працу. І вось аднойчы ў Доме літаратара мяне аклікнуў дырэктар «Юнацтва» Валіянцін Лукаша, які пацкавіўся, ці не хацу я працаваць у выдавецтве, дзе намячаецца вакансія. Так я стаў «юнаком».

— Калі б вам далі магчымасць адмацаць час назад, што б вы змянілі ў сваім жыцці?

— Жыццё — гэта наш лёс. І я прымаю яго такім, якое яно ёсць. А ці варта што-небудзь мяняць у ім? Адзінае, што хацеў быць дык гэта быць больш уважлівым у сваіх адносінах да блізкіх мне людзей. Бацькі ў станаўленні асобы адыгрываюць немаляважную ролю. Бо асоба чалавека пачынае фарміравацца не з вышэйшай навучнай устаноў, не са школы і нават не з дзіцячага садка, а менавіта з сям'і. Таму бацькі — нашы надзейныя маякі, на якія мы заўсёды адыраемся ў жыцці.

— Што такое шчасце, на ваш погляд?

— Для чалавека гэта яго здароўе, а таксама здароўе родных і блізкіх. А для пісьменніка — яшчэ і яго творчасць. Бо толькі ў працэсе творчасці бываеш па-сапраўднаму шчаслівым. А яшчэ, як кажаў адзін кінагерай, шчасце — гэта калі цябе разумеюць.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА

Запіскі паляўнічага

ўводзяцца паступова, па меры існавання ў кожным часавым адрэзку.

Мова аповесці простая. Сюжэт добра падмацаваны дыялогамі герояў, але не хапае дыялектызмаў і моўнага каларыту, што вызначаюць жыхароў таго ці іншага краю. Не хапае насычанасці і натуральнасці. Моўныя сродкі выразнасці аўтар выкарыстоўвае рэдка, найбольш пры апісанні прыроды (атрымаваецца надзвычай вобразна). Калі гэта датычыцца апісання падзей, то выходзіць не вельмі ўдала і дарэчна: «Гэта быў Віця, які паявіўся на свет у цяжкіх родах. А нарадзіўшыся, крычаў так, быццам яго абрабавалі на мільён». Многія апісанні таксама здаюцца ненаaturalнымі: «Бо яе [карову] патрэбна трымаць у адпаведных умовах, а гэта і фізічная праца, звязаная са здабыццём корму, і штодзённыя клопаты». Больш нагадвае стыль публіцыстычны, чым мастацкі.

У творы не хапае глыбокага адлюстравання ўнутранага свету персанажаў. Так хочацца зазірнуць у душу галоўных герояў, што знаходзяцца ў розных жыццёвых абставінах... Ды ў Несцяровіч зрабіў акцэнт больш на развіцці сюжэту, дыялогі падзей, чым на раскрыцці характараў. Напрыклад, аўтар раскавае, як Павел вяртаецца дамоў пасля шасці гадоў знаходжання ў турме: «Як на крылах ляцёў Павел дадому, ды яно і зразумела: шэсць гадоў за калючым дротам у тузе і разлуцы. Нарэшце ён вярнуўся. Так і гавораць: вярнуўся. Гэта з арміі прыходзіць. З камандзіроўкі прыезджаюць. А з турмы вяртаюцца. Значыць, чалавек нараджаецца свабодным, каб потым вярнуцца да гэтай самай свабоды. Сёння небылае сямейнае свята». Няўжо так вяртаецца дадому чалавек, які столькі гадоў адбываў зняволенне, не бачыўшы сваю сям'ю? Ці толькі свята гэта? Ці не драма, калі маладшае дзіце не пазнае «халоднага, незнамага дзядзьку»?

Сюжэтная лінія аповесці не мае крутых паваротаў. Яна разгортваецца павольна, з пэўнымі абставінамі, як станоўчымі, так і адмоўнымі падзеямі. Так, як адбываецца і ў рэальным жыцці. Твор «Не шукай свой лёс» — гісторыя адной сям'і ад каранёў да зоркі на небе. «Бліснула і згасла, адна на дваіх, нябесная зорка гэтых стараных простых ратнікаў жыцця Паўла і Еўдакіі. У сусвецце такіх незлічонае мноства. Але, як бы там ні было, іх прозвішча заняло сваё значнае месца пад небам». Чаму аўтару так важна было расказаць усё, зразумела: гэта гісторыя яго сям'і.

Апавяданні, прадстаўленыя ў кнізе, былі напісаны ў розны час. Яны ўяўляюць сабой так званыя запіскі паляўнічага і дзённікі. Тут пісьменнік праявіў сябе сапраўдным майстрам, які тонка адчувае прыроду і перадае пачуцці праз невялічкія творы. У Несцяровіч шчыра дзеліцца сваімі эмоцыямі і надзвычай натуральна словам перадае характава навакольнага свету. «Паляўнічы дзённік, які я прапаноўваю на суд чыгача, гэта мой шчыры дыялог з прыродай за час шматгадовых хаджэнняў у абсалютна іншы свет. У свет загадак і нікім яшчэ да канца не раскрытых таямніц. Я сыходзіў туды вучыцца майстравству разумець прыроду», — піша аўтар.

Уладзімір Несцяровіч сапраўды валодае майстравствам разуменьня прыроды. Гэта відаць праз дэталізацыю ў яго творах — настолькі старанна, падрабязна пісьменнік апісвае таінства яднання з прыродай. Напэўна, варта апусціць маральна-этычны погляд на з'яву палявання, таму што аўтар імкнецца перадаць чыгачу іншы ўзровень узаемаадносін. Гэта датычыцца і паэтычнай часткі выдання «На перакатах рыфмы», дзе У. Несцяровіч дзеліцца сваімі ўражаннямі ў вершаванай форме:

*Слышу я в пухах травы дыханьне,
На глазах зелёная растёт,
Тышина со мною на свиданье
В первый раз, как девушка, идёт.
Видеть чудо — дорогого стоит:
Листочка ведь тоже с той среды,
Тышина бохъ обескооитъ,
В клюв из речки набрала воды.*

Выданне «Даль мая блікая» спадабаецца чытачам-аднадумцам У. Несцяровіча, тым, хто неабямыма ставіцца да палявання і рыбаўлоўства і гэтак жа тонка ўмее адчуваць прыроду. Аlesia Бычкоўскай адзначыў: «У. Несцяровіч — тонкі псіхолог і думачыны натураліст, які глыбока разважае. Яго цікавіць і хвалюе ўсё пачутае і заўважанае ў прыродзе, часам тое, што не здольна ўлавіць выпадковае вока ці вуха. Чытаючы яго апавяданні, пачынаеш разумець, што гэты чалавек не проста паляўнічы, а настолькі вандроўца і даследчык. Падчас лясных паходаў яму ўдаецца быць сведкам рэдкіх з'яў жывой прыроды, якія пазней, дадаўшы ім вострыні і вобразнасці, ён выкарыстоўвае ў літаратурных творах». Чытач мае магчымасць заўважыць гэтыя рэдкія з'явы разам з аўтарам.

Дзяіна КАЗІМІРЧЫК

Ці можна «замовіць кнігу»?

Лексічная ўнармаванасць роднай мовы як вынік неаднаразовага словаўжывання і ўзусальнага замацавання значэнняў у тлумачальных слоўніках не можа быць раз і назаўсёды ўсталяваным і недагматычным імператывам, бо моўны арганізм развіваецца разам з носьбітамі і, так бы мовіць, сталее. Здраецца, што мнагазначнае слова набывае новыя семантычныя акцэнты, што выклікае пераазмеркаванне яго парадigmatыкі і сінтагматыкі. Гэтая сітуацыя назіраецца з функцыянаваннем лексем *замовіць / замаўляць*.

Сёння акадэмічныя тлумачальныя слоўнікі падаюць два значэнні слова: 1) 'пахадзінічаць' (*замовіць слова*) і 2) 'аказаць уздзеянне замовай' (*замовіць боль*). Да прыкладу: «Можа б вы добрым сваім сэрцам *замовілі* слова перад панам на нашу просьбу» (Кузьма Чорны); «Затаіўся ў кутку // Наш Савосць і катку // *Замавіла* зубы // Для кацінай згубы» (Якуб Колас). Да з'яўлення тлумачальных слоўнікаў (1966 і 1977—1984 гады) даводзілася карыстацца пераважна руска-беларускімі і беларуска-рускімі слоўнікамі, якія таксама не фіксавалі *замовіць* са значэннем 'даручыць што-небудзь зрабіць або купіць; загазаць' (гл. слоўнікі М. Байкова і С. Некрашэвіча, Я. Станкевіча, пад рэдакцыяй К. Крапівы і інш.). Першае замацаванне лексемы *замовіць* у гэтым значэнні знаходзім у слоўніку В. Ластоўскага (1924): *замавіць, замоўны, замовіць, замоўлены* (с. 190).

Цяжка згадзіцца, напрыклад, з катэгорычным сцвярджэннямі, выказанымі ў газеце «Культура» (№ 31 за 2016 г.): «Але чытаючы творы беларускіх пісьменнікаў (асабліва маладых, хаця і не толькі), я прыходжу да высновы, што многія з іх не спрыяюць развіццю беларускай мовы, а нават шкодзяць ёй, уводзячы ў свае творы проста абсурдныя выразы і словы. Гэта выдуманая, штучная мова. Напрыклад, «замовіць білет на самалёт». Чаму не загазаць білет? Замовіць можна рожу, замовіць слоўца за каго-небудзь (у сэнсе заступіцца). Суб'ектыўна, не падмацаваны адпаведнымі лінгвістычнымі рэсурсамі, якая і шкодзіць «жыццё мовы», бо яе карыстальнікі будуць ужываць тыя сродкі, якія, на іх погляд, больш зручныя і дарэчныя. Хіба шкодзіць мове Уладзімір Караткевіч сказаў з эсэ «Saxifraga» (1970): «Нестар *замовіў* той кінжал у збраіра ў Горы і прывёз»? Ці Васіль Быкаў сказаў з апавядання «Хутаранцы» (1999): «Бацька сказаў, што трэба будзе ў горадзе *замовіць* аканіцы»? Не, шааноўны, гэта працэп паступовых змяненняў, якія першымі, часам інтэлітэту, заўважаюць прадстаўнікі прыгожага пісьменства і фіксуюць іх у сваіх творах.

Калі маеш за прыклады сотні сказаў з мастацкага, публіцыстычнага і навуковага стыляў са словама *замовіць* у значэнні 'заказаць', то ўзнікае пытанне: няўжо ўсе словаўжыванні лічыць памылковымі? Трэба прызнаць, што ўвядзенне новага значэння палісеманта — гэта не з'ядненне мовы, а павелічэнне яе сінанімічнага багацця, якое дае магчымасць выбару: стваральнік тэксту паводле апісанай камунікатывнай сітуацыі выкарыстае або *заказаць*, або *замовіць*. І другое слова не выпадае нават з міжмоўнай антанімічнай парадигмы (параўн.: бел. *замовіць* — адмовіць; рус. *заказать* — отказать), у якой захоўваецца аднакаронавы семантычны складнік. Пададзім некалькі словазлучэнняў з мастацкіх твораў, з рэспубліканскай і раённай прэсы, з інтэрнэт-публікацый: «гараскопы *замавілае*», «*замовіў* я моцнай акавіты», «мы *замовілі* такую батлейку», «*замовілі* на заводзе прылады», «*замавілі* з-за мяжы спецыяльную літаратуру», «*замовіўшы* гарбузовы суп», «*замовіўшы* псіхатроп праз інтэрнэт» і інш.

Зразумела, што лінгвісты не могуць не заўважаць такога пераазмеркавання ў частотнасці лексем, таму натуральным выглядае замацаванне ў апошнім выданні беларуска-рускага слоўніка (2012) перакладу новага значэння слова: ЗАМОВІЦЬ. 1. замовіць; 2. *тнн.* (закляць) заговорить; 3. заказать (т. 1, с. 949). Далей, праўда, укладальнікі не пайшлі і ў руска-беларускім слоўніку не падалі варыянт перакладу ЗАКАЗАТЬ як *замовіць* (т. 1, с. 548).

Напрыканцы два сказы з аўтарытэтных выданняў: «Установаўкай мемарыялы займаўся сын Эдуарда Вудстоўскага — кароль Рычард II, ён *замовіў* выраб магільнага склепа бацькі і дзед, строга выконваючы інструкцыі Чорнага прынца» («Звезда». 07.11.2021); «Нават пішу па-англійску не *замовіў*» («Мастацтва». 2015. № 10). Выснова: аўтарская інтэнцыя — галоўны паказчык для рэдактара, слова стваральніка без адпаведнай матывацыі не можа быць ліквідавана або заменена. Ён — дэміург і мае права і *замавіць*, і *заказаць* музыку.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» пачыла свет новая кніга Уладзіміра Несцяровіча «Даль мая блікая». Уладзімір Паўлавіч з'яўляецца аўтарам кніг прозы і паэзіі «Сто дарог», «Непрыручанае рэха», «Круты ўзлёт», «Эпоха русалкі», «Даль мая блікая» — пятае па ліку выданне аўтара — уключае ў сябе аповесць, апавяданні і пейзажную лірыку.

Уладзімір Несцяровіч — заўзяты паляўнічы, натураліст і даследчык. Гэты факт важны для разумення і спасціжэння творчасці аўтара, бо прадстаўляе пэўны кантэкст, пры якім пісаліся творы. Хаця, нават не ведаючы гэтага, адкрыўшы адзін толькі змест выдання, няцяжка здагадацца пра дамінантную тэму ў творчасці пісьменніка.

Пачынаецца кніга аповесцю «Не шукай свой лёс». Прачытаўшы эпіграф да твора, чытач можа падумаць, што перад ім — аповесць пра каханне:

*Не вы ли искали друг друга,
Не вы ли друг друга нашли?
И будто фрегатская вьюга
Протяжно завывла воли.
В извечном неустовом вое
Одной только радости нет.
Назвать бы все это судьбою,
Но будет ли полным ответ?*

Аднад хутка становіцца зразумела, што гэта не зусім так. Твор больш нагадвае біяграфію, дзе ўзаемаадносінны галоўных герояў Паўла і Еўдакіі не выходзяць на першы план, а проста ўплецены ў агульную сюжэтную карціну.

Твор, які і належыць жанру аповесці, мае хранікальны сюжэт, які адлюстроўвае ход рэальных падзей жыцця. Аўтар піша, пераходзячы ад агульнага да прыватнага. Пачынае апавед з часоў прыгоннага права і разгортвае сюжэт, які ўяўляе сабой апісанне сямейнага роду. Аўтар раскавае, як праходзілі праз выпрабаванні родзічы, пра іх лёс. Героі ў творы

Позірк у неба

Кніга івацэвіцкай пісьменніцы Святланы Сцепанчук «Зірну на неба», якая сёння выйшла ў выдавецтве «Альгэрнатыва», — цудоўны апавед аб любові ва ўсіх яе праявах. І любоў гэтая ціхая, але моцная.

Паэтэса выразна паказвае, што сапраўднае багацце заўсёды побач, а з любоўю ў сэрцы зірнуўшы на неабсяжнае неба, раптам становіцца самаадданым ахоўнікам свайго маленькага, блакітнавокага куточка.

Першая частка кнігі «Насустрач часу» складаецца з філасофскай лірыкі. У некаторых вершах паэтэса параўноўвае з'явы прыроды з унутранай бурай пачуццяў, спасціжэннем мудрасці продкаў. Так, часам пісьменніца пазірае на сучаснасць з пункту гледжання Вечнасці, але не хавае сваіх адносін да жыцця. Імкнецца ідэалізаваць Сусвет, паказвае, што ўсё найлепшае выпраменьваецца з унутраных жаданняў і пераадольванняў.

У развагах Святланы Сцепанчук патэчна, напаяўняючы жывымі вобразама, вымалёўвае карціны мінулага.

Асабліва гэта відаць у другой частцы кнігі — «Дарагія зэрцу краявід». Простыя рэчы, звычайныя падзеі, родныя пахі і гукі — гэта тое, на першы погляд непрыкметнае, што моцна трымае чалавека на Радзіме, што ў цяжкай момант становіцца моцнай бранёй.

Немагчыма быць па-сапраўднаму шчаслівым у адзіноце. Сардэчная цеплыня саргавае ўсіх, хто побач. У раздзеле «Пад гукі прыемных мелодый» Святлана Сцепанчук раскавае пра сяброў, каханне, мацярынскую любоў ды ўменне заставацца верным:

*Разбіў парог ракі цячэнне.
Дзве пльві — бурых, цераз край.
Скажу я лепш: «Да пабачэння» —
Я не хачу сказаць: «Бывай».*

Чацвёрты раздзел «Гляджу здалёк і бачу побач» змяшчае празічыны мініяцюры. Тут цікавыя развагі аб умённі атрымаваць асалоду ад працы, жаданнях не супыняць свае крокі на шляху да вышын і духоўных каштоўнасцяў.

У цыкле замалёвак «Космас у разуменні дзяцей» прысутнічае добрая

іронія, цудоўна паказаны непасрэднасць дзіцяці, яго смелыя чаканні ад жыцця. Вось яшчэ адзін позірк на неба, Зямлю і ў самога сябе — наіўны, дапытлівы, светлы. З яго ўсё і пачынаецца: захваленне паўсядзённым, разуменне складанага, нараджаюцца вершы, зьяюць мары вялікімі зоркама і спрытна і з цудоўным настроем робяцца зямныя справы.

Тацяна ДЗЕМІДОВІЧ

Візітка Гомельскага Пасожжа

Што ні кучоцка Беларусі нашай роднай, то ён зроку прыгожы і сэрцу гожа. У гэтым лішні раз упэўнівае кніга Максіма Штакоўска «Зямля радзіміцаў, ці Дарогамі Гомельскага Пасожжа», што папоўніла серыю «Падарожжа па родным краі», якую выпускае выдавецтва «Беларусь». Зместам яна падобна на іншыя, што выходзілі ў гэтай краязнаўчай бібліятэцы, — як мага лепш і паўней асвятліць тэму, з’яўленую ў назве. А вось мастацкім аздабленнем розніцца ад іх.

Ні ў адной папярэдняй няма столькі ілюстрацый. Яны знаёмыя з цікавымі мясцінамі гэтага рэгіёна, знакамітымі людзьмі (і менш знаёмымі, але такімі, што заслугоўваюць, каб пра іх ведалі). Шмат здымкаў, на якіх адлюстраваны культуры пабудовы і помнікі загінулым у гады Вялікай Айчыннай вайны. Гэта па-свойму сімвалічна, бо падобныя ілюстрацыі сведчаць: без промыву Божага наўрад ці ўдалося б перамагчы нямецкі фашызм. Хоць у часы ваяўнічага атэізму пра падобнае замоўчваліся, аднак ад праўды нікуды не дзенесіся. Як і ад таго, што да свабоды сваёй зямлі ў розны час датычныя былі і тыя, каго дзесяцігоддзямі ўстрымалі найчасцей толькі эксплуатаатарамі.

Але што ж гэта за рэгіён такі — Гомельскае Пасожжа? Канешне, адразу відаць, што ён звязаны з ракой Сож, вытокі якой на Смаленскім узвышшы, а працякае і па тэрыторыі Гомельскай і Магілёўскай абласцей. Аўтар кнігі, паколькі ён гамельчанін, зацікавілі сожаўскія мясціны, звязаныя з Гомельшчынай. А гэта ў асноўным Гомельскі, Веткаўскі і Чачэрскае раёны, на што ён і звяртае ўвагу ў звароце да чытача. Каб паўней спазнаць гэты рэгіён, Максім Штакоў па ім «шмат пакаласіў [...] дзе на машыне, дзе на аўтобусе, а дзе і на ровары». Што дала гэтая паездка, а таксама звесткі з розных крыніц, названых у канцы кожнага матэрыялу, і відаць з кнігі.

Аднак у падобных выданнях (гэта не толькі мая думка) найбольшую цікавасць выклікае тое, што нясе ў сабе мала вядомую інфармацыю, а часам і звесткі зусім невядомыя. Аднак трэба сказаць, што шмат залежыць ад умелай падачы пэўных фактаў. Калі іх добра прыпаднесці, то ўжо знаёмае не адштурхне ад сябе. Яно адкрыецца па-новаму, дазволіць у нечым дапоўніць тое, што ведаць.

У гэтым пераконвае ўжо матэрыял, які адкрывае першы раздзел, які бы шытак у сшытку, «Гомельскі раён». Называецца ён «Князь Іван Фёдаравіч Паскевіч». Пачатак, несумненна, удалы, бо гісторыю Гомеля, ды

і ўсёй Гомельшчыны, немагчыма ўявіць без гэтай каларытнай постаці. Як і без Ірыны Паскевіч, у дзявоцтве Варанцовай-Дашкавай, якая выйшла замуж за яго сына. Пра яе апавядаецца ў наступным матэрыяле.

Так паступова, старонка за старонкай, у кнізе перагортваюцца жыццямі тых, хто звязаў свой лёс з гэтым кутком Беларусі. Адно апынуліся тут воляй абставін, іншыя нарадзіліся, але ўсе яны гамельчане. Бо сваімі справамі зрабілі вялікі ўнёсак у дасягненні Гомеля, а значыць, і ўсёй Беларусі, а асобныя ўпэўнена адчуваюць сябе і за яе межамі. Атрымліваецца свайго роду пантэон: Андрэй Грамыка, Бёдкавіч Раманаў, Станіслаў Шабунёўскі, Павел Сухі, Іван Грыгаровіч...

Таксама прадстаўлены матэрыялы, што знаёмыя з некаторымі населенымі пунктамі, культуравымі збудаваннямі, помнікамі. Найперш тым, хто загінуў у змаганні з гітлераўскімі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Яны ўстаноўлены ў памяць аб асобных барацьбітах з фашызмам, ёсць калектыўныя па ўшанаванні землякоў, якія не дажылі да Перамогі. Згадкі пра гэта ў кнізе — яшчэ адзін напамін: ніхто не забыты, нішто не забыта.

Гісторыі асобных вёсак — таксама летасі. Асабліва калі ўзрост іх немалы. Як, напрыклад, Старой Беліцы: «У Літоўскай метрыцы яна згадваецца яшчэ ў 1558 годзе як цэнтр воласці. Уваходзіла ў тая частка ў склад уладанняў князёў Чартарыйскіх з роду Гедымінавічаў. А пасля першага падзелу Рэчы Папалітай (1772) адышла да Расійскай імперыі і стала належаць фельдмаршалу П. А. Румянцаву. Прычым Старая Беліца з’яўлялася тады горадам і звалася проста Беліца». Назва змянілася з узнікненнем вёскі Новае Беліца, цяпер гэта Навабеліцкі раён Гомеля.

Раздзел «Гомельскі раён» займае больш чым дзве трэці аб’ёму кнігі. Астатняя частка адведзена Веткаўскаму і Чачэрскаму раёнам. Тут таксама нямала цікавых, пазнавальных матэрыялаў. Сярод іх і такія, без якіх немагчыма атрымаць поўнае ўяўленне аб Гомельскім Пасожжы. Прынамсі, у гэтым упэўнівае нарыс «Веткаўскі музей сталеверства і беларускіх традыцый імя Ф. Р. Шклярава», аповед пра найвыдатнейшага рускамоўнага паэта Дамітрыя Кавалёва.

Вядома, што «Зямля радзіміцаў...» — дастойнае папаўненне ў серыі «Падарожжа па родным краі». Прайсціся па Гомельскім Пасожжы — магчымасць лепш спазнаць і ўсю Беларусь.

Барыс ПЯТРЭНКА

Накладам 2000 экзэмпляраў у Выдавецкім доме «Звязда» д’ябачы свет «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы для школьнікаў». Укладальнікі — дасведчаныя мовазнаўцы: кандыдат філалагічных навук, дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі

Навінка ў галіне мовазнаўства

навуц Беларусі Ігар Капылю і кандыдат філалагічных навук Станіслаў Рапацэвіч. У слоўніку даецца тлумачэнне звыш 8000 найбольш ужывальных у школьнай практыцы і найбольш складаных для разумення слоў і ўстойлівых выразаў. Кніга адрасуецца навучэнцам сярэдніх агульнаадукацыйных школ і спецыяльных навучальных устаноў, а таксама тым, хто цікавіцца значэннем і правільным ужываннем беларускай лексікі.

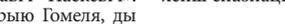
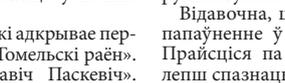
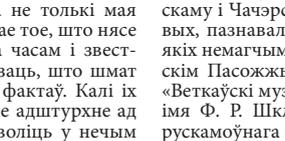
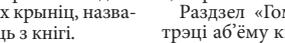
— Слоўнік змяшчае кніжную лексіку, лексіку народных гаворак, устойлівыя выразы, тэрміны з розных галін ведаў, якія сустракаюцца ў школьнай практыцы, а таксама словы, што выйшлі з актыўнага ўжытку ў сучаснай беларускай літаратурнай мове, але выкарыстоўваюцца ў творах беларускіх пісьмнікаў, — тлумачыць характар выдання Ігар Лявонцэвіч Капылю. — У кнігу ўключана вялікая колькасць слоў, што актывізаваліся ў апошнія гады: рэлігійная лексіка, сацыяльна-палітычная і эканамічная тэрміналогія, тэрміналогія інфармацыйных тэхналогій. Пры тлумачэнні мнагасэннасных слоў прыводзяцца тры значэнні, з якімі найбольш часта сутыкаюцца вучні пры знаёмстве з вучэбнай і мастацкай літаратурай.

Выпуск выдання ажыццэўлены па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

— Гэты кніжны праект — толькі адна з навінак у галіне мовазнаўства, якімі мы зараз аpleкнемся, — каментуе навіну загадчык кніжнай групы Выдавецкага дома «Звязда» Наталія Шарбакова. — Збіраемся ў найбліжэйшы час падрыхтаваць з Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа і іншыя кніжныя выданні, адрасаваныя вучням агульнаадукацыйных школ.

«Тлумачальны слоўнік беларускай мовы для школьнікаў» можна набыць у «Акадэмікнізе» (Мінск, праспект Незалежнасці, 72), у сетцы крам ААТ «Белкніга» або непасрэдна ў Выдавецкім доме «Звязда» па адрасе: Мінск, вуліца Захарова, 19; тэл. + 375 (29) 329 38 34.

Мікола БЕРЛЕЖ

Гумар свой як народны

Ва ўсе часы ў «ЛіМе» друкаваліся, а то і працавалі журналісты, пісьменнікі, цану якім чытачы добра ведалі, бо пісалі па-майстэрску, як не заўсёды ўдалася супрацоўнікам іншых выданняў. Асобныя і за словам у кішэню не лезлі. Найперш тыя, хто сябраваў з гумарам і сатырай, раскрываючы талент свой менавіта ў гэтых жанрах. Адным з іх быў і Міхаіл Марцінкоўскі.

Працаваў Міхаіл Барысавіч адказным сакратаром на той час яшчэ не штотыднёвіка, а газеты «Літаратура і мастацтва». Далёка не ўсе здагваліся, што Міхаіл Марцінкоўскі (сур’эзны, хоць і гумару не пазбаўлены) і Марцін Коўзкі (чыя іскрыні-смяшынкі, якія хаваюцца ў глыбіні душы, выліваюцца ў радкі твораў) — адзін і той жа чалавек.

Ён заўсёды любіў жартаваць, а пакрысе з’явілася і жаданне некаторыя хохмачкі ўвасобіць на паперы. Каб шмат месца не займаць, пісаў не вершы, не байкі, а невялікія гумарыстычна-сатырычныя карачельскія афарыстычнага зместу. Яшчэ да таго, які пачаў працаваць у «ЛіМе», дзе да гумару заўсёды ставіліся сур’эзна. Іншыя выданні таксама яго не абыходзілі. Не кажуць ўжо пра часопіс «Вожык». Таму праблем з публікацыяй не ўзнікала.

Друкаванца вырашыў не пад сваім прозвішчам. Толькі які псеўданім узяць? Думаў-разважаў. Адзін адпрэчыў, другі. І раптам аясніла: а навошта нешта доўга шукаць, калі ён хаваецца ў тваім жа прозвішчы! Так і з’явіўся Марцін Коўзкі. Часам творы свае падпісваў і як

М. Коўзкі ці М. Коўскі. Хоць першы і самому больш падабаўся. Чытачам — не ў меншай ступені. А чытачы, перафразуючы словы з «Тараса на Парнасе», — «народ такоўскі». Захоплены чым-небудзь з таго, што яго асабіла ўразіла, можа забыцца прозвішча аўтара. Гэта тычыцца не толькі так званых шараговага чытача. Кепска з памянню і ў некаторых славуцасцяў. У гэтым аднойчы ўпэўніўся і Міхаіл Барысавіч.

Калі «Літаратурная газета» папрасіла сатырыка, пэста Уладлена Бахнова (гэта ён — аўтар слоў вядомай песні «От сессии до сессии живут студенты весело») назваць свой ці чужыя любімы афарызм, прызнаны майстар гэтага жанру, доўга не думаючы, прамовіў: «Лес сякуць — парк садзіць будучы» і, усміхнуўшыся, дадаў: «Народная мудрасць». Толькі ў кожнай «народнай мудрасці» ёсць свой аўтар — той, хто першы пусціў яе гуляць па вуснах людзей.

Калі ўжо Уладлен Яфімавіч забыўся, што гэты афарызм упершыню быў апублікаваны ў тым жа ўсесаюзным часопісе «Крокодил», пастаянна аўтарам якога ён з’яўляўся, што ў такім разе

казаць пра іншых! Дарэчы, у гэтай гісторыі быў падобны працяг. Ці не праз 30 гадоў згаданы афарызм, таксама як народны, надрукавала газета «Звязда». Ды яшчэ на першай паласе. Таксама без укавання аўтарства.

Міхаіл Барысавіч ні за першую «памылку», ні за другую ніколі не пакрыўдзіўся. Чаго крўдаваць, калі ганарыцца тэрба за такую вялікую папулярнасць табою напісанага. А іншай яна і не магла быць, бо тое, што з’яўлялася з-пад пяра Марціна Коўзкага, пісалася па прызнанні. Гэта пры тым, што ў яго жыцці было шмат

прозы. Уздзельнік Вялікай Айчыннай вайны, армейскі журналіст... Не надта спрыяла гумарыстычнай творчасці і пасада аргсакратара праўлення Саюза архітэктараў Беларусі, хоць і выступаў у друку з артыкуламі. Як работа ва Упраўленні экспертызы Дзяржбудз БССР. Аднак талент ёсць талент. Ён дзе заўгодна сябе сцвердзіць. Тым больш такі адметны, які быў у Міхаіла Барысавіча.

Толькі на першы погляд здаецца, што напісаць некалькі радкоў, заклаўшы ў іх пэўную думку, — і мініяцюра атрымалася. Работа ў такім жанры вельмі цяжкая і адказная, а ноша — камень, які коіш на высокую гару, не ведаючы, ці будзе такі твой учынак урэшце належным чынам ацэнены. Дзеся слоў пахваля трэба працаваць і працаваць. Тады абавязкова атрымаецца шtosць арыгінальнае. Нават нечаканае, як хоць бы гэта: «Усялякая справа патрабуе іскры божай», — кажаў Герастрат.

У сказаным таксама доля праўды. «Доля праўды» — пад такой назвай не адзін год у «ЛіМе» змяшчаліся і творы Марціна Коўзкага. Так называўся і зборнік яго сатырычных мініячур, які ў 1995 годзе выпусціла выдавецтва «Мастацкая літаратура». Пра што заўгодна мо афарыстычна сказаць, а за ўсім гэтым паўстава само жыццё. Хай сабе толькі і «доля праўды» пра яго. А чаму сцісла — разумела: «Чалавек здольны на ўсё. Але не кожны можа».

Глеб АРЦЁМЕНКА

Віктар ШНІП

Балада Міколы Гіля (15.06.1936—14.03.2022)

Вяртаецца да Гайны назаўсёды
Па хвалях сакавіцкае раллі.
Тваіх снягоў самотных пераходы
У невядомасць ціха адплылі.

Не поўніцца шчэ неба жаўрукамі,
Але ўжо ў ім анельскае святло
Плыве па-над лагойскімі шляхамі
І па-над тым, што ёсць,
што будзе і было.

Пакінуў горад ты, бо ў ім раздолля
Няма душы, што носіць неспакой
За родны кут, за тое, каб ніколі
Ён не зарос ваўчынаю травой.

Старэйшы брат застаўся назаўсёды
У горадзе, дзе перажыў зіму.
Ягоньх вершаў ты любіў чароды
І не зайздросціш сёння ты яму,

Бо ты вяртаецца да родных гоняў,
Да продкавых крыжоў і валуноў.
І анічога кепскага не помніш,
Бо з кепскім нельга нам прыйсці дамоў.

Балада Яўгена Цікоцкага (26.12.1893—24.11.1970)

На вуліцы мароз і снежны вецер.
І горад — рана чорная адна.
Вайна праз Мінск прайшла і ў свеце
Яшчэ зусім не скончана вайна.
А тут прэм'ера оперы «Алеся».

Тэатр поўны. Свята для людзей,
Што выжылі ў падвалах, ямах, лесе,
Змагаліся, не трацячы надзей,
Што будзе хутка наша перамога.
Ты оперу, натхнёны, напісаў
І асвяціў вялікую дарогу
Да перамогі, і народ пазнаў
У музыцы сябе, Вясну і Словы,
Што сталі музыкай, каб гэты свет
Вайны не ведаў больш і дзень зімовы
Сышоў і змыў бяды крывавы след...

Дамоў ідзеш, і зоркі, быццам слёзы,
Над Мінскам свецяцца, і снег рыціць,
І новай музыкі віюцца крозы,
І — што балела — шчэ мацней баліць.

Балада Ларысы Александроўскай (15.02.1904—23.05.1980)

На ложку ляжыш як на сцэне апошняй...
І ты не іграеш, бо кепска і так.
Твой кубак з вадою жывою — парожні...
Жыццё праяццела — між пальцаў пятак...

Здаецца, яшчэ пазаўчора пад ногі
Кідалі букеты, крычалі: «Люблю!»,
І ўслед за табой абівалі парогі
І, дзе ты прайшла, цалавалі зямлю.

А ўчора па шкле па разбітым на сцэну
Выходзіла ты, каб з усмешкай спяваць.
Тэатра халодныя змрочныя сцены
Стаялі як вярта. Куды ж уцякаць?

І ты не ўцякала. Ад сэрца спявала
Для простых людзей, не для новых панюў.
Дыханнем тваім напаялася зала
І ў душах людскіх прарастала любоў

Да роднай зямлі, да матулінай песні,
Якая заўсёды нам радасць дае
І веру, што прыйдзе чаканы дзень весні,
Самота растане, як снег растае.

Ты з ложка ўстаеш,
бо зноў звоняць у дзверы.
Ідзеш па дыване — па лузе ідзеш.
І сцэжкам і ў неба на сценах шпалеры
Зрабіліся ўміг, і няма болей меж
Для песень тваіх...

Балада Адама Русака (24.05.1904—21.03.1987)

Бацька на скрыпцы старэнькай іграе.
З мамаю слухаеш музыку ты,

І паміж хатаў завая сівая
Шэрыя снегам руйнуе платы.

Вольна агніску танцуецца ў печы.
Дрэвы траіццаць на мароз у садах.
Поўно ўздымае над вёскаю вечар,
Зорку шукаюць лісіцы ў палях.

Заўтра Каляды. Ты ж сёння вясёлы,
Будучых песень ты чуеш радкі.
Скрыпка іграе,
бы лётаюць пчолы,
З жытам шапачуць-пяюць васількі.

Дні праяццелі, і скрыпка старая
Дзесьці вандруе адна без бацькоў.
І паміж хатаў завая сівая
Сумна іграе на струнах платоў.

Музыку чуеш, мацнееш душою,
І па-над краем зноў песня ляціць:
«Толькі з табой мне хочацца быць,
Толькі з табой,
Радасць і шчасце з табой дзяліць,
Толькі з табой...»

Балада Аляксея Пысіна (22.03.1920—27.08.1981)

Ёсць на свеце твой алень,
Ёсць і гэткае маленне:
Будзь заўсёды для алены,
Цёмны мох і светлы дзень!

У сталіцу мог зляцець,
Ды жывеш у Магілёве,
Бо і тут пісаць на мове
Можна, талент толькі б мець.

Ты сядзіш каля Дняпра,
У якім жывуць аблокі,
Чаўнакі і час далёкі,
Дзе агнём вайны зара.

Зноў на лузе твой алень
Спелую расу збірае.
Чутна недзе — хтось страляе,
З коршыака спадае цень.

І ў табе крывавіць верш.
І Дняпро, нібы дарога,
Што вяла й вядзе да Бога,
А да вечнасці найперш.

І ты вернешся дамоў.
І заснеш, каб не прагнуцца.
І алені сабярэцца
Ля цябе з усіх лясоў.

І заплача твой алень.
У яго сваё маленне:
Не пакінь людзей, натхненне,
Ні ўначы, ні ў светлы дзень!

Балада Уладзіміра Лісіцына (13.04.1944—12.07.1973)

Народжаны ў канцлагеры вясною,
Ты палюбіў вясну, калі дамоў
Вярнуўся з мамы.

Неба над табой
Было напоўнена святлом буслоў.

І жураўлінае вяско высока
Плыло па-над Паосцішчам тваім.
І сонца вызвалалася з аблокаў,
З травы знікаў вайны праклятай дым.

І стала Беларусь тваёй калыскай
І музаю на твой кароткі век.
І клікалі за небакрым вятрыскі,
І ты ішоў — Паэт і Чалавек.

Ты не шукаў багатага спакою,
Ты рыфмы, нібы золата, шукаў.
І, паміраючы ў чужым Джанкоі,
Свае апошнія радкі шаптаў:

«Усход гарачы схопіць булаву
І сонцам б'е снягі на Беларусі.
... Узняўшы галаву, з'явіўся бусел,
І я прад ім схіляю галаву...»

Балада Мая Данцыга (27.04.1930—26.03.2017)

Твой горад старажытны, малады.
Ты нарадзіўся тут і тут жывеш.
Нягоршыя ёсць, знаеш,
гарады —
Варшава, Рым, Парыж і Будапешт.

Малюеш Мінск, як свой Ерусалім.
І фарбаў яркіх не шкадуеш зноў.
Мінулае не знікае, быццам дым,
Ракою не сплыла ў забытасць кроў

Людзей, што вечна баранілі шлях,
Якім ішлі і ведалі куды.
І ты ідзеш і фарбы на руках,
Як пацалункі грэшнікаў святых.

Ідзеш па даху. Як з нябёс гледзіш
На горад старажытны, малады.
І, як Шагал, над Мінскам ты ляціш
І не злятаеш болей нікуды.

Настасся НАРЭЙКА

Новае сэрца

Мокрага бэзу пяшчотная белая гронка.
Дожджык грукоча навокал празрыста
і звонка.
Сіні асфальт. І пранізліва-велічны пах.
Пахне жыццём! Нахілюся —
цямнее ў вачах.

Кругам ідзе галава. Гэта пахне вясною!
Пахне цяплом і спружынкаю-сцэжкай
ляснаю!
Пахне не бэзам, а нечым такім невыказным!
Можна, каханнем?
А можна, прызнаннем нявязаным?

Кругам ідзе галава! Трэба недзе прысесці.
Трэба ачوماцца крыху і дых перавесці.

Трэба. Інакш захлынуцца адно застаецца.
З рытмам дажджу ва ўнісон б'ецца
новае сэрца.

Новае сэрца нічога не ведае болей —
Ані бяды, ані суму, ні плачу, ні болу.
Сэрца не помніць ніводнае крыўды малое.
Мне абяцае яно: «Я цябе супакою».

Я адваду. Я табе абаронаю стану.
Дожджыкам гэтым прамыю балуючую рану.
Толькі паслухай мяне. Толькі вер.

Гэта трэба.
Слухай, як плача над намі магутнае неба».

Слухаю я. І ўсміхаецца новае сэрца.
Трэба ісці. Ну а бэз? Ён няхай застаецца!
Белая гронка на сінім асфальце чакае.
Міма ідзеце? Спыніцеся! Гляньце — якая!

* * *

У навальнічным паветры гарачым
Мы прапльвём, як мінулага сны.
Мы, нібы хмары цяжкія, заплачам
Майскім дажджом каля рысы вясны.
Крок — і ля нас завіхурыцца лета.
Крок — і для нас расчыняюцца брамы.
Гром адгрэмеў, яго песенька спета.
Хмары плывуць. А пад хмарамі — храмы.
Мы набліжаемся ў ззянні някучым.
Крыж залацісты за хмару чапляе.
Лета адчула сябе неўміручым.
Звон над галовамі плаўна лунае.
Мы апускаемся тут на калені.
Мы не прасіцца прыйшлі, а скарыцца
Сіле, што рвецца з душы, як праменне,
Што далятае да нас з навальніцай.
Мы памыляліся часта і страшна.

Мы, нібы хмары, збіралі адчай.
О, выбачай! Выбачай, Недасяжны!
О, выбачай, выбачай, выбачай...

* * *

Калі ў Наваградку
Дождж ідзе,
Муры разагрэтыя
Студзіць,
Я крочу па часе,
Нібы па вадзе,
Я знаю,
Што выйсця не будзе.

Калі ў Маладзечне
Завая мяце,
Бясконца сняжыць
І сняжыць,
Я чую, як голас пытае:
«Ты дзе?»
І цяжка становіцца
Жыць...

Калі каля Брэста
Віруюць вятры,
А ён не дае
Уварвацца,
Я сплю, як забітая,
Там, унутры,
І сны мне
Бясконцыя сняцка.

Калі ў Маладзечне
Усміхаецца Бог
Высока
У светлых нябёсах,
Кідаюся я да яго
З усіх ног,
Мой горад
На зорках і лёсах!

Фота Кастуся Дробавя.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Брыль

Здымак атрымаўся не вельмі якасны, ну не было тады смартфонаў! Але на ім выразна бачны нашы твары, сяброўскае застолле з гарбатай і не толькі, і галоўны персанаж — наш дарагі Іван Антонавіч Брыль. Практычна ўсе дарагія мне людзі разам з класікам — сябры нашага літаратурнага аб'яднання «Крыніцы». Гэта было ў Наваполацку ў канцы васьмідзясятых гадоў, час, поўны рамантыкі і светлых чаканяў.

Яго той прыезд у наш горад памятаецца ярка і шчыльна, бо тыя два сонечныя вераснёўскія дні — моманты сапраўднага свята і светлага ўзрушэння, які падарыў мне адзін з самых любімых з дзяцінства пісьменнікаў.

Упершыню я блізка ўбачыў аўтара хрэстаматыйных апавяданняў са школьнай праграмы на семінары маладых літаратараў у Каралішчавічах.

Гэта быў 1969 год, і я, аўтар некалькіх падборак у абласной газэце і пераможца абласнога конкурсу сярод пачынаючых аўтараў, адчуваў сябе нібы школьнік, які трапіў у кампанію студэнтаў.

Мае равеснікі ўжо даволі трывала заявілі пра сябе, рыхтавалі або ўжо мелі свае першыя кніжкі. Яны мне здаваліся недасяжнымі зоркамі, і я глядзеў на іх з захапленнем.

А тут яшчэ сам Янка Брыль, які гутарыць з кожным так прызна, смеюцца і жартуе, нібы блізкі сусед ці знаёмы дзядзька.

Так аказалася, што на здымку ў ранішняй газэце я апынуўся сярод тых, хто стаіць побач з класікам, хаця, канечне, я тады і не асмеліўся б звярнуцца да яго з нейкім пытаннем, не кажучы ўжо, каб пазнаёміцца.

Ці мог я тады ўявіць, што буду мець не адну яго кнігу з аўтаграфам, падараную мне сабіста.

Памятаю, як я прыхаў са свайго Полацка на чарговы з'езд Саюза пісьменнікаў, і першае, што пачуў, увайшоўшы ў фаяназ Дома на Фрунзэ, 5: «Цябе ўжо даўно шукае Брыль».

А ён тады мне падпісаў сваю кнігу «Муштук і папка», пра якую я паспеў напісаць захоплены водгук у «ЛіМ».

Да гэтага часу захоўваю паштоўкі, якія ён прысылаў мне з розных нагод, і памятаю, што першы, хто павіншаваў па тэлефоне мяне пасля пераезду ў Мінск на працу ў часопіс «Вожык», быў менавіта Іван Антонавіч.

А ў тыя вераснёўскія дні яго прыезд, удзел у пасяджэнні нашай суполкі, выступленні перад чытачамі сталі той зменай сонечных промняў, нібыта ажыла яго чужоўна кніга.

Брыль уваголе ўмеў зачароўваць сваёй прысутнасцю ўсіх, з кім сустракаўся. А тут ён фантаваў блыскам эрудыцыі, спагадлівым выглядам, шчодрым гумарам і абаяльнасцю. Нібыта блізкі сваяк, які даўно не бываў у гасцях, дзе яго чакалі.

Пасля аднаго з выступленняў нас запрасіла на абед заагачыцца аддзела культуры Людміла Касьянава.

За кавай раптам Іван Антонавіч, раскажваючы пра сваю службу ў польскім войску, пра пачатак Другой сусветнай вайны, які ён сустраў там, пра палон у гітлераўскіх канцлагерах, заспяваў прыемным голасам польскія народныя песні. Затым дайшла чарга да рускіх, беларускіх, якія мы з ахвотай падхалілі. Наш спеўны

3 кнігі «Сэлфі з часам»

абед працягваўся больш за дзве гадзіны. І на душы, думаю, усім яго ўдзельнікам было вельмі хораша.

Іван Антонавіч пазіраў на нас з крыху няўлоўнай хітрынкай. Ён, безумоўна, ведаў, што ўмее дабадзіцца людзям, але шчодрата дзяліўся сваёй абаяльнасцю, падтрымліваючы той святочны настрой, які быў у нас ад сустрэчы.

Загадчыца аднаго з дзіцячых садкоў з Полацка, даведаўшыся, што ў нас гасцюе Брыль, слёзна маліла прывезці яго да дзетка. Гэта выбівалася з праграмы, і мы баіліся, што Івану Антонавічу будзе цяжкавата.

Але ён згадзіўся, і мы павезлі яго ў Полацк на незапланаваную сустрэчу.

Не ведаю, ці зразумела малеча, хто перад ёю выступае, але загадчыца ўся свідчалася ад шчасця.

Разанаў

Крыху пажайцельны здымак у маім альбоме — сярод самых улюбёных. Ён і цяпер стаіць перад маімі вачыма і будзіць светлы ўспамін:

*Яго адкрыццё
... Чатыры крокі на кватэры
Праз ноч, няўтульнасць, забыццё.
О, неразважлівая вера
У вышынню і адкрыццё!..*

Голас высокага хударлявага юнака зачароўваў. У вокны зазіралі заснежаныя сны, а ва ўтульнай натопленай зале панавала засяроджаная цішыня. Вершы чытаў Аляксей Разанаў. І было гэта ў Каралішчавічах, у ДOME творчасці пісьменнікаў, на семінары маладых літаратараў.

Я тады, памятаю, занатаваў у блакнот: «Аляксей Разанаў — будучы геній». Максімалізм дваццацігадовага хлопца, які ўпершыню трапіў у чужую казку — менавіта такім для мяне застаўся той семінар...

Аляксей Разанаў перавярнуў тады ўсе мае адносіны да паэзіі, яго прыклад з таго часу быў асноўным: і ў мове, і ў філасофіі, і ў вобразнасці. Я паўтараў не ўспых яго радкі:

*Да ўсходу гарлянцаў неўні
І заход як боль прыціх.
Губляючы іх, напэўна,
Губляем сябе саміх.*

Гэта з верша «Дрэвы». І напісаў яго амаль мой равеснік!..

Так сталася, што ў апошні дзень семінара ўдзельнікам на вялікім аўтобусе адвезлі ў Мінск. Але некалькі чалавек, сярод якіх былі Аляксей Разанаў і Віктар Ярац, вырашылі застацца яшчэ на дзень. Да іх далучыўся і я, бо вельмі хацелася больш пабачыць сярод такіх цікавых людзей. І галоўнай асабій для мяне быў, безумоўна, Аляксей.

З таго часу я заўсёды шукаў у друку радкі Разанава, успамінаў нашы гутаркі, аднойчы паслаў яму сваю рэцэнзію на яго кнігу, надрукаваную ў полацкай газэце...

А сустраліся зноў мы значна пазней, калі Аляксей з сябрам-паэтам прыхаў у Полацк на выступленне перад моладдзю раёна.

Ён ужо быў мінчанінам, выдаў другую кнігу, а я — раённым журналістам, адным з аўтараў калектыўнага зборніка. І хоць, здавалася, адлегласць паміж нашымі творчымі здарыткамі была досыць важкая, Аляксей не толькі згадаў сустрэчы ў Каралішчавічах, але, як аказалася, чытаў мае публікацыі.

Пасля выступлення і афіцыйнага пачастунку мы ўтрох у гасцініцы прагаварылі амаль усю ноч. Што ўражвала: Разанаў быў вельмі далёкі ад звычайных і такіх выпадках сяброўскіх гаворак і калялітаратурных плётак. Яго цікавіла толькі літаратура, і гаварыў ён толькі пра літаратуру. Часам здавалася, што яму не так важна, хто з ім разам за сталом. Ён разважыў пра літаратурны працэс, пра творчасць

знакавых для яго пісьменнікаў. І зноў у мяне было такое ўражанне, як у далёкіх Каралішчавічах.

А пра наступную сустрэчу я мару напісаць апавяданне і назваць яго «Пяць пяцьдзясят пяць». Гэта час адпраўлення аўтобуса з Наваполацка ў Мінск.

А прыхаў Аляксей Сцяпанавіч на творчую сустрэчу ў гарадскі цэнтр нацыянальнай культуры, куды сабраліся літаратары, мастакі, студэнты і выкладчыкі мясцовага ўніверсітэта.

Абсалютнай нечаканасцю для мяне стала тое, што шаноўны гоць у сваім выступленні працягваў далкам мой верш «Я вучань» і высока ацаніў яго філасофскі сэнс. Дарчы, пра гэты верш ён потым не раз згадаў пры сустрэчах у Мінску.

Вечарына зацягнулася. Прысутныя задалі шмат пытанняў, Разанаў ахвотна адказаў.

Толькі калі сустрэча закончылася, ён запытаў: «А як цяпер дабрацца назад у Мінск?» І, пачуўшы, што з аўтавакала першы аўтобус адпраўляецца ў пяць пяцьдзясят пяць раніцы, сказаў што гатовы стаць яго першым пасажырам і спаць да раніцы не збіраецца.

Усю ноч мы правялі цеснай сяброўнай ва ўтульнай кватэры Ірыны Жарнасек за сціплым сталом, бо не застолле было галоўным, а высокі дух сапраўднай паэзіі і нечага невывоўна шчырага і светлага, што прынёс сваёй прысутнасцю Аляксей Разанаў. А я натхнёна ён чытаў пазму Янкі Купалы «На куццю»!..

І словы «пяць пяцьдзясят пяць» гучалі рэфрэмам з яго вуснаў усю ноч. І, здавалася, што яны набывалі нейкі сакральны таемны сэнс, і ў гэтым «пяць пяцьдзясят пяць» чулася нешта незвычайнае і загадкавае.

Да аўтобуса мы з Алесем ішлі пешшу. Памятаю яго словы:

— Навум, ты працуеш з гукам. А ці не хацелася б табе глыбока ўнікнуць у яго паходжанне, разабраць знутры яго таямніцу?

Ён тады жыў пошукамі сэнсу слоў, тымі пункцірамі, верстатмі, мініяцюрамі, якімі напаяў свае новыя кнігі, кожная з якіх становілася адкрыццём, пра што марыў з юнацтва.

Потым былі сустрэчы ў Мінску. Часта нечаканыя, кароткія, але заўсёды цёплыя і шчырыя.

Неяк на адным з прыёмаў ён, прадстаўляючы мяне сваёй суразмоўцы, зноў згадаў мой верш, падкрэсліваючы апошні радок: «І страшна, што не вывучыў уроку».

«Навум сказаў тое, што можа сказаць кожны: страшна, калі не вывучыў урок жыцця. На жаль, мы ўсе ў гэтым сэнсе дрэнныя вучні».

Так нечакана для мяне самога прагучала гэтае прагавітанне паэтам і мысляром маіх сціпных радкоў, і тут зноў праявілася характэрная рыса Разанава — дакапацца да самай сутнасці.

Не так даўно я датэлефановаўся да Алеся Сцяпанавіча і запрасіў яго стаць удзельнікам маёй тэлепраграмы «Суразмоўцы». Я даўно марыў пра такую гаворку перад тэлекамерамі, бо ведаў, што яна будзе яркай і цікавай.

Але Разанаў ветліва адмовіўся, сказаўшы, што вельмі заняты новым праектам, і абяцаў праз пэўны час да гэтай размовы вярнуцца.

Я не ведаў, што ён хворы, а голас яго ў тэлефоннай трубе быў па-ранейшаму малады.

Гэта была наша апошняя гутарка. І цяпер часта ў маю памяць прыходзяць знаёмых радкі паэта:

*І адкрыццё — праз золак белы,
Праз апантанасці азонь,
Нібыта янык пераселы,
Само ляцела у далонь.*

Не, не само яно ляцела. Яно было выпактавана ўсім жыццём і творчасцю Паэта, імем якога будзе заўсёды ганарыцца наша літаратура.

Любоў

Віцебск надзвычай прыгожы восенню. Здаецца, як ні стараліся знішчыць яго асабліві, шагалаўскі каларыт, а ўсё ж там-сям захаваўся амаль мастачковыя куточки з гарбатымі вулкамі, засаджанымі каштанамі і таполямі, з трамвайнымі рэйкамі, па якіх амаль казачны, нібы сышлі з самой гісторыі, трамвайчыкі нястомна грукаталі коламі, перавозячы просты гарадскі люд.

Гасцініца «Дзвіна» нібы не мянялася са сталінскіх часоў, блішчэла адраённымі лесвічнымі парэнчамі, цешыла вока ўнужальнымі скуранымі канапамі і магутнымі фікусамі ў масіўных вагонах.

Нам з бацькам дастаўся прасторны нумар з двума мяккімі крэсамі, журнальным сталікам, тэлевізарам «Іарызонт», халадзільнікам і драўлянымі ложкамі калі ахна з важкімі гардзінамі, якое выходзіла на бераг Дзвіны.

Мы ўжо на той час жылі з бацькамі не разам. А ў паездкі гэтай была далёка не бескалопная прычына: маме ў абласной віцебскай бальніцы рабілі аперацыю па выдаленні катаракты.

— Паедзеш, сынок, з намі? — папытаўся бацька, калі я заехаў да іх, у наш дом, дзе прайшлі мае дзяцінства і юнацтва, дзе кожны куточак нёс шчымыя ўспаміны нашай сямейнай супольнасці. — Закажу гасцініцу, пажывём, пакуль маму выпішдуць з бальніцы.

І столькі ў голасе яго было нямсмай надзеі, ціхага жадання і нечага ўжо паўзабытага: бацькоўскай пшчоты, ад чаго павяла даўнім і родным, што я, не раздумваючы, згадзіўся.

І вось мы ў гатэльным нумары ўдваіх. Бацька нібы памаладзёў — я бачыў перад сабой яго ранейшага: моцнага і дужага, з бугрыстымі мышцамі на ацалелай на фронце руды...

— Давай у рэстаран сходзім? — прапанаваў ён. — Грошы ў мяне ёсць, не хвалюйся.

Слова «рэстаран» для бацькі азначала шпек і багачце. У нашым Полацку меўся адзін рэстаран у цэнтры горада, і бацька, думаю, не бываў у ім ні разу. Усе выпіўкі і закускі адбываліся ў буфетах, асабліва ў так званым «Блакiтным Дунаі» калі чыгуначнага пераезду.

Для мяне ж нічога незвычайнага ў паходзе ў рэстаран не было. І павячэраць з сябрамі ці проста схадзіць паабедать даводзілася даволі часта.

— На, паглядзі менно, — прамовіў тата, — выбірай на свой густ і, можа, па сто пяцьдзясят возьмем?

Ён сядзеў у сваім выхадным касцюме з ордэнскімі планкамі на пінжаку. Яго бацька апранаў не часта, і адчуваў сябе ў ім крыху няўтульна.

Афіцыйтка прынесла нам салаты.

— Гарчае будзе пазней. Калі што дадаць, клічце.

Немаладзяджанчына аглядала нас сваім вопытным позіркам, яўна вывучаючы, што гэта за пара — пажылы ветэран і модна апрануты малады чалавек.

— Сын, — заўважыўшы яе позірк, прамовіў бацька. — Журналіст, вершы піша.

Я хацеў быць асекчы яго, бо не любіў прадстаўляцца незнаёмым людзям, але стрываўся.

А бацька, крыху захмялеўшы (а хмялеў ён хутка), пачаў успамінаць франтавыя гады, знаёмства з маёй маці.

Я слухаў спачатку няўважліва, але потым нешта вельмі лагодна і ціхае паднялося ў душы, і адчуў раней не вядому пшчоту, нібы не бацька сядзеў перада мной, а любімы жаданы сын.

Потым мы гулялі па віцебскіх вулках, елі марожанае, бацька курыў. Гаварылі няшмат, але было хораша і ўтульна.

Маме трэба было застацца ў лякарні на тыдзень. Таму мы вярталіся дадому ўдваіх. І нешта новае, светлае і чыстае, якое адчулі мы за тыя два дні, грэла душы і напаяла істоту радасцю і спагадай.

Ды толькі цяпер, маючы ўласнага дарослага сына, я зразумев, што адчуваў тады мой сівы любімы тата.

Андрыеўшчына: вытокі, натхненне

Журналістамі становяцца па-рознаму. Часцей, пачынаючы пісаць яшчэ вучнямі, пасля заканчэння сярэдняй школы падаюць заяву ў тую ВНУ, дзе рыхтуюць такіх спецыялістаў. Іншыя, атрымаўшы філалагічную адукацыю, мяняюць прафесію. Ёсць і тыя, хто, будучы, агулам кажучы, «тэхнаром», разумее, што душа ляжыць не да таго, чым займаецца. Але каб навучэнец, якога выкладчыкі лічаць адным з найлепшых знаўцаў матэматыкі (а што гэта сапраўды так, ён неаднаразова сведчыў, займаючы прызвавы месцы на алімпіадах), нечакана падаў дакументы на аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта... Ды было і такое ў 50-я гады мінулага стагоддзя. Нечакана на журналістыку пераарыентаваўся тагачасны выпускнік Мінскага педагагічнага вучылішча Анатоль Сабалеўскі. Той самы, які... Ды аб усім па парадку.

Калі здрада праўдана

Нарадзіўся ён 27 мая 1932 года ў вёсцы Андрыеўшчына Дзяржынскага раёна. Мясіца і сёння прыгожая, а што ўжо казаць пра тыя часы. Жыць бы і радавацца. Толькі пачалася Вялікая Айчынная вайна. У 1941 годзе яго бацьку немцы расстралілі. Неўзабаве, не дажыўшы да года, памёр брат Лёня. Засталіся ўтрох: ён, сястра Галя і маці Фяня Станіславаўна.

Зведаў Толя напоўніцу, што такое хлеб сірочы. Ды яшчэ і ў ваенную і пасляваенную нястачу. Але настойлівы аказаўся. І па загадку маці дапамагаў, і вучыўся старанна, хоць у сямігодку дабраўся пешшу за нечым кіламетраў. Скончыўшы яе, паступіў у Мінскае педагагічнае вучылішча. Не толькі матэматыку любіў, але і літаратуру, нават вершы пісаў. Па іншых прадметах таксама добрыя веды меў, таму сямігодку скончыў на выдатна. Збраўся настаўнікам стаць. Калі б нечакана ў лёс высковага юнака не ўмяшаўся яго вялікасць Тэатр. Докладней — народная артыстка БССР Ірына Ждановіч, хоць сама яна пра гэта і не здагадалася.

Яго, тагачаснага чацвёртакурсніка, яна так захапіла ў ролі Ані Крушыны ў спектаклі «Канстанцін Заслонаў» п'есе Аркадзя Маўзона, што ён захацеў больш даведацца пра актрысу. Пайшоўшы ў бібліятэку, стаў цікавіцца тэатральнымі публікацыямі. Як жа здзіўліў, што ў артыкулах, рэцэнзіях Ірына Фларыянаўна калі і згадвалася, дык мімаходзь. Ён жа не сумняваўся, што яна заслугоўвае... манаграфічнага даследавання.

Хто ведае, што з гэтага атрымалася б, калі б сама фартуна не ўсміхнулася амбіцыйнаму юнаку. Выпускныя экзамены здаў настолькі паспяхова, што трапіў у лік пярэнтэў тых, хто атрымаў чырвоны дыплом. Паводле правіл, што існавалі тады, такія шчаслівыя маглі паступаць у вышэйшыя навучальныя ўстановы без уступных іспытаў. Што самае галоўнае — без абавязковай адпрацоўкі па размеркаванні. Анатоль Сабалеўскі, не задумваючыся, здрадзіў матэматыцы і стаў студэнтам аддзялення журналістыкі БДУ.

Масквой падтрыманы

Пра якую матэматыку магла ісці гаворка, калі праца над нарысам пра Ірыну Ждановіч спорылася. Чарнавы варыянт яго завяршыў ужо на першым курсе. На другім штосці працаваў, нешта дапоўніў, а на трэцім апублікаваў у часопісе «Польмы». Мог бы і раней, але ў рэдакцыі з матэрыяламі было завозна, не тое, што цяпер. Давялося выкачаць чаргу, хоць склаўшы рукі не сядзеў. Рэгулярна публікаваўся ў іншых выданнях, два апошнія гады перайшоў на завочную вучобу і працаваў у «ЛіМе». У 1958 годзе дыпломную работу абараніў на выдатна. Канешне ж, прывечаную творчасці Ірыны Ждановіч. А далей была аспірантура Інстытута мастацтваў Акадэміі навук СССР.

Ці не ў кожнай саюзнай рэспубліцы ставала маладых тэатразнаўцаў, ахвотных паступіць туды. Але для многіх гэта з'яўлялася недасягальнай мэтай. Прынамсі, на 1958 год на кафедру тэатра народаў СССР выдзелілі на стаяцярнае навучанне на ўсіх (апроч Расійскай Федэрацыі) толькі адно месца. Ды калі шанцуе, то шанцуе. У маі гэтага года ў Мінску якраз праходзіла тэатральная канферэнцыя, куды прыехаў вядомы тэатразнаўца Георг Гаян (сапраўднае прозвішча Тэр-Нікасян). У 1945 годзе ён і ўзначаліў групу гісторыі тэатра народаў СССР, толькі што створаную пры згаданым інстытуце. Георг Іосіфавіч усюды шукаў дастойных кандыдатаў.

Тэатразнаўца Уладзімір Няфёд, які загадваў сектарам тэатра і кіно Інстытута мастацтва, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, дырэктар акадэмік Пятро Глебка пазнаёмілі яго з Анатолем Сабалеўскім. Завітаў Анатоль Вікенцэвіч не з пустымі рукамі, а са сваімі публікацыямі, якіх набралася ажно 26 улікова-выдавецкіх аркушаў. Шмат часу адабрала ў Георга Гаяна іх чытанне, затое, вяртаючы, сказаў: «Лічыце, што вы ўжо аспірант». Як высока ацаніў яго настаўнік, яскрава сведчыць такі факт. Першакурснік-аспірант поруч са знакамітымі даследчыкамі выступаў на абароне напісанай па-ўкраінску доктарскай дысертацыі аднаго ўкраінскага навукоўца.

Невядомымі пудывінамі

Вярнуўшыся ў Беларусь, Анатоль Вікенцэвіч, спачатку кандыдат, а пасля доктар навук, шмат дзе працаваў. Быў і рэктарам Беларускай акадэміі мастацтваў. Але перадусім галоўным для яго заставалася творчасць. Дарэчы, у Саюз пісьменнікаў Беларусі быў прыняты за аповесць «Жылі-былі хлопцы», апавяданне «Ліст да Маці», лірычныя мініяцюры і кнігу «Рампай асветлена». Аднак яна стаіць апошняй, прымаючы пад увагу асноўны кірунак творчасці тых, хто ўваходзіць у гэтую арганізацыю. У сапраўднасці галоўным для яго пастаянна заставаўся тэатр і ўсё, што з ім звязана. Гэта відаць і па яго кнігах: «Ад п'есы — да спектакля», «Тэатр открывает занавес», «Жыццё тэатра», «Сучаснасць і гісторыя», «Барыс Платонаў», «Кандрат Крапіва», «Асоба мастака», «Глеб Глебаў», «Майстры, падзеі і акалічнасці» і іншыя.

Чалавек сціплы, усё ж не мог не ведаць сабе сапраўдную цану. Таму ў асобных выпадках і дзейнічаў па прычыне «калі не я, то хто?». Несумненна, што такі падыход паспрыяў і з'яўленню «Хрэстаматыі па гісторыі беларускага тэатра і драматургіі». Спачатку ў двух тамах, а пасля ў чатырох. У канчатковым варыянце гэтае выданне дае поўнае ўяўленне аб развіцці згаданага віду мастацтва ад старажытнасці да пачатку XXI стагоддзя.

Неяк прызнаўся: «Тэатр для мяне — гэта ўсё...», чым і кіраваўся пастаянна ў сваёй творчасці. Ды і ў жыцці — таксама. Маю на ўвазе не пэўныя клопаты, памкненні, а пастаяннае жаданне зрабіць штосьці такое, што вырашала б не толькі паўсядзённым задачам, хай сабе і актуальным, важным, а, абганяючы свой час, працавала б на перспектыву. Як прафесіянал адчуваў, што, калі не зробіш гэта сёння, заўтра можа быць позна.

Часта ішоў тымі пудывінамі, куды іншыя да яго не ступалі. Слуша наконт гэтага сказала вядомая тэатразнаўца, мастацтвазнаўца, даследчыца праблем драматургіі Тамара Гаробчанка: «Шмат з таго, што зрабіў Анатоль Вікенцэвіч, можна вызначыць словам «упершыню». Так, беларускую драматургію даследвалі і да яго літаратуразнаўцы. Але ж менавіта ён знайшоў свой адметны погляд на гэтую праблему і прааналізаваў драматургічную творчасць з пункту гледжання тэатразнаўцы ў кантэксце сцэнічных культур іншых народаў.

Тамара Яўгенаўна — вучаніца Анатоля Сабалеўскага, які шмат зрабіў для фарміравання навукі аб тэатры. Калі ў 1962 годзе ў тагачасным тэатральна-мастацкім інстытуце адбыўся першы набор па спецыяльнасці «Тэатральная крытыка і тэатразнаўства», сярод студэнтаў была і яна. Па сёння Тамара Гаробчанка — найбольш дасведчаны даследчык жыцця і творчасці Анатоля Сабалеўскага. У напісанні артыкула яе звесткі шмат дапамаглі і аўтару гэтых радкоў.

Тры важныя практы

Чалавек сціплы, усё ж не мог не ведаць сабе сапраўдную цану. Таму ў асобных выпадках і дзейнічаў па прычыне «калі не я, то хто?». Несумненна, што такі падыход паспрыяў і з'яўленню «Хрэстаматыі па гісторыі беларускага тэатра і драматургіі».

Фота Андрэя Спрынгана.

Анатоль Сабалеўскі.

Спачатку ў двух тамах, а пасля ў чатырох. У канчатковым варыянце гэтае выданне дае поўнае ўяўленне аб развіцці згаданага віду мастацтва ад старажытнасці да пачатку XXI стагоддзя.

Як і ў кожнай хрэстаматыі, найперш шмат гавораць прадстаўлены ў ёй творы. Аднак іх трэба было рупліва падабраць, асобныя вярнуць з небыцця, бо па розных прычынах нашаму сучасніку былі невядомы ці проста забыты або забаронены. Ды і аўтары іх не згадваліся. Пасля гэтага трэба было напісаць уступныя артыкулы, зрабіць каментарыі. Дзякуючы такой напружанай, хоць, правільнай сказачы, тытанічнай працы шмат што (і шмат хто) у навуковы, ды і ў чытацкі абарот было ўведзена ўпершыню.

З гэтага шэрагу і двухтомная энцыклапедыя «Тэатральная Беларусь». З'явілася першае ў гісторыі нацыянальнай культуры галіновае навукова-даведачнае выданне, прысвечанае тэатральнаму мастацтву: драматычнаму, музычнаму, ляльчанаму. Як і ў «Хрэстаматыі...», працэс развіцця тэатра прасочваецца на працягу ўсёй яго гісторыі. Больш за 2 тысячы артыкулаў, 1,4 тысячы чорна-белых і калюровых ілюстрацый.

Пра што заўгодна прачытаеш, каб атрымаць вычарпальную і дакладную інфармацыю. Важна таксама і тое, што, хоць гэтая энцыклапедыя і прысвечана беларускаму нацыянальнаму сцэнічнаму мастацтву, ім не абмяжоўваецца. Яно падаецца як частка сусветнага тэатральнага працэсу. Пры гэтым абавязкова робіцца акцэнт на тое, наколькі гэтыя сувязі і дачыненні важныя.

Такі падыход Анатоля Вікенцэвіча як галоўны ініцыятар стварэння энцыклапедыі «Тэатральная Беларусь» прадугледзеў загадзя. Пад яго агульнай рэдакцыяй яна і выйшла. Ён жа паклапаціўся і аб падборы аўтарытэтных аўтараў. Як і пры выданні часопіса драматургіі сцэнічнага мастацтва «Тэатральная творчасць», што выходзіў у 1992—1998 гадах адзін раз на два месяцы (да 5 нумара 1995 года называўся «Тэатральная Беларусь»). Для перыядычнага выдання не такі і вялікі прамежак часу, але след пасля сабе яго пакінула значны. Сістэматычна змяшчаліся новыя шматкаковыя і аднаактовыя п'есы для дарослай і дзіцячай аўдыторыі, ляльчых калектываў. Былі вернуты і творы са спадчыны, якія раней не друкаваліся ці сталі бібліяграфічнай рэдкасцю. Для прыкладу — Канстанцы Буילו, Мацея Радзівіла, Леапольда Родзевіча, Міхаса Чарота, Васіля Шашалевіча. Не абыходзілі ўвагай праблемы развіцця драматургіі і сцэнічнага мастацтва, гісторыі тэатра. Публікаваліся творчыя партрэты, асвятляліся тэатральныя і ўвогуле культурныя мерапрыемствы. Заснаваў часопіс і свой штогоднік «Беларуская драматургія».

Важны ў тэатразнаўчай і педагагічнай дзейнасці Анатоля Сабалеўскага такі аспект, як падрыхтоўка кадраў і для іншых краін. Калі працаваў у Беларускам універсітэце культуры і мастацтваў, іх рыхтавалі нават для некаторых афрыканскіх дзяржаў. Глыбока заканамерна, што «за выдатны ўклад у развіццё мастацтвазнаўчай навукі, выхаванне спецыялістаў мастацкай культуры высокай кваліфікацыі і актыўны ўдзел у прапагандзе ідэй міру, дружбы і супрацоўніцтва паміж народамі» ён стаў лаўрэатам Міжнароднай прэміі «UNITY» («Адзінства») з уручэннем залатога медаля.

Свой вечны спачын (памёр 6 красавіка 2012 года) Анатоль Вікенцэвіч знайшоў на сямейных могілках у Андрыеўшчыне. Там, дзе пахаваны яго бацькі, жонка, родныя і сваёйкі. Паплакаўшы аб устаноўцы адзінаццаці мармуровых крыжоў з надмагіллямі.

Усе мы разам ляцім да зор...

105 гадоў мінула з таго часу, як адышоў у лепшы свет у далёкай Ялце самы малады класік Максім Багдановіч. Супрацоўнікі літаратурнага музея паэта адзначылі Дзень яго памяці традыцыйнымі мерапрыемствамі ў незвычайным фармаце. Ускладанне кветак каля помніка і памінальная служба ў Саборы святых Пятра і Паўла мелі працягам тэматычную экскурсію, праведзеную па асноўнай экспазіцыі музея. Хто з'яўляецца фундаўтваральнікам, хто перадаў найбольш прадметаў у фондасховішча ўстановы? Адказы на гэтыя пытанні і прагучалі падчас вершы. Завяршэнне экскурсіі адбылося ў «святага святых»: экскурсанты зазірнулі туды, куды доступ звычайнай маюць толькі супрацоўнікі фондаў, і азнаёміліся з найкаштоўнейшымі рэчамі з музейнай скарбніцы.

А найкаштоўнейшы скарб, які паэт пакінуў супрацоўнікам, сучаснікам і наступнікам — гэта яго неўміручае слова: вершы, паэмы, аповяданні, артыкулы, нататкі. З лёгкай рукі класіка прапісалася на старонках беларускай паэзіі касмічная тэматыка.

* * *

*Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы
У ціхую сінюю ноч
І сказаць:
«Бачыце гэтыя буйныя зоркі,
Ясныя зоркі Геркулеса?
Да іх ляціць нашае сонца,
І нясецца за сонцам зямля.*

*Хто мы такія?
Толькі падарожныя, – папутнікі сярод нябёс.
Нашто ж на зямлі
Сваркі і звадкі, боль і горыч,
Калі ўсе мы разам ляцім
Да зор?»*

Калі Максім Багдановіч у 1915 годзе пісаў гэты верш, ці марыў ён аб тым, што праз колькі дзесяцігоддзяў стане рэальным палёт у космас? Ці не яго любоў да нябёсаў, зорак-зічак і касмічных сініх прастораў марамі прарасла ў душа хлопчыкаў, якія сталі першымі беларускімі касманаўтамі?..

Яна БУДОВІЧ

У Мінскім дзяржаўным палацы дзяцей і моладзі штогод праводзіцца конкурс, які ладзіць літаратурная гасцеўня «Думаць вершы». Конкурс завяршаецца чытаннем і прэзентацыяй паэтычных твораў, а таксама лірычнай прозы, эсэ і нават невялічкіх п'ес. Выступаюць на сцэне вялікай залы Мінскага дзяржаўнага палаца дзяцей і моладзі самі аўтары і іх сябры. Гэта школьнікі і гімназісты з 6 да 11 класаў.

Тэмай апошняга конкурсу быў космас і ўсё што з ім звязана: планеты, сузор'і, метэоры, зічкі...

Моладзь 1960-х—1970-х гадоў, калі пачаліся пілатуемыя палёты ў міжзорную прастору, вельмі захаплялася космасам. І сапраўды, ледзь не кожны хлопчык марыў стаць касманаўтам. Пісаліся вершы і песні пра космас. Цікава, як да космасу ставіцца сучасныя маладыя людзі?

Безумоўна, прыкладам для юных твораў быў і будзе геніяльны Максім Багдановіч. Злата Зелева пачынае свой верш «Веру я» радком паэта:

*«Зорка Венера ўзышла над зямлёю» —
Таленавіты мой продак пісаў.
Неба аледзеўшы, мыўся расою,
Знаць, як і я, таямніцы шукаў...*

Вельмі прыгожы вобраз і гукапіс з'яўляецца ў трэцім катрэне:

*Я ўсё шукаю адказ на пытанне:
Дайце надзею, дайце намёк —
Як зразумець гэтых зорак пасланне,
Хто растлумачыць тых зорак зарок?*

Далей ідзе разгорнутае пытанне:

*Знічкі, якія мігцяць у нябёсах,
Дзе ж запаветны для лёсу адказ?
Як жывяце вы на сонечных плёсах?
Дзе вы трымаеце зорны наказ?*

У заканчэнні свайго верша Злата Зелева дае адказ на гэтае пытанне:

*Думкі мае ізноў за работай:
Мы не адзіны ў зорнай імгле.
Шапі нам сустрэцца з разумнай істотай
Вельмі займае думкі мае.*

*Веру я, што праз хмары і сосны
Мне прывітанне апусцяць з нябёс.
Светам валодаць складана і проста —
Веру я ў зорны прагрэс, зорны лёс!*

Як бачым, зоркі — а іх вельмі шмат, — нават «зорная імгла» кружляе ў космасе, наводзячы на думку, што мы не адны ў Сусвеце, хоць дагтуль вядзецца сярод філосафаў і навукоўцаў палеміка на гэты конт. У маладой аўтаркі сцвярджае «мы не адзіныя» дае аптымістычную «веру ў зорны прагрэс». Маладосці ўласны аптымізм і станоўчае светаўспрыманне.

Здаўна існуе павер'е, што, калі бачыш зічку, трэба паспець загадаць жаданне, і тады яно здзейсніцца. Па-свойму такую жыццёвую сітуацыю апісвае Марыя Каліновіч у вершы «Мары дзяўчынкі»:

*Тут варта дзяўчыне загадаць жаданне.
Аб чым? Ну дык пэўна ж!
Есць мара: каханне.*

*А можа, сыграць чараўніцы мне ролю,
Бо грошай залішне не будзе ніколі.
За срэбра аддаць сваю мару мо лелей?
За зорачкі ціха глядзелі на небе.*

*Ды што пра сябе я, каханне ды грошы,
Мне іншае трэба, не гэтай «раскошы»:
І сказаць:
Сяброўка мая, захварэўшы знянцу,
Няхай ачуняе! Вось мара мая!*

Пераважае маральны пастулат, што дапамога іншаму — найлепшае жаданне. Верш нечакана, паводле бязмежнай фантазіі аўтара, заканчваецца фантасмаграфічнай карцінай:

*Упала прыгожая зічка за ўзоркам...
А лелей не ведаць хваробы нікому!
Дзіцячыя словы падхоплівае вецер,
І тут пачаўся зарапад ва ўсім свеце!*

з аднаго боку, навуковая карціна будовы зорак, а з іншага — пачуцці, якія выклікае прыгажосць і таямнічасць зорак. Несумненна, мы, чытачы, на баку юнай паэты.

Вось яшчэ прыклад філасофскай лірыкі ад Алены Прымачоная:

*Няма на свеце больш вялікага, чым Ён,
Глыбокі Космас з мірыядамі загадак.
Мільён пытанняў і адказаў тых — мільён,
Хаос адвечны і нябачны нам парадак.*

*І ледзь крануўшыся той таямніцы
Бяскончых зорак і міжзоркавай пустэчы,
Забудзь на міг пра ўсе мірскія рэчы,
Заплюшчы вочы —*

*адтраўляйся на сустрэчу
З той самай марай,
што ў душы тваёй цяпляцца!*

Фота з сайту lifegetid.media

Дзяўчынка загадала альтруістычнае жаданне найвышэйшага маральнага гатунку: «не ведаць хваробы нікому», — і ў адказ на гэта адбыўся чуд — усюды пачаўся зарапад, каб людзі, што бачаць яго, маглі таксама загадаць жаданні, якія, як вядома, спраўдзяцца.

Несумненна, космас натхняе на філасофскія развагі:

*Пацярджанаць кінапаказі:
Зорка — гэта нябеснае цела,
Складзенае з плазмы альба газу.*

*Няўжо мара маленства — шар газу?
Марознай зімой захапляюся плазмай?
Мільярды зорак лічыла — нябесныя целы?
Хутчэй за ўсё, гэта так, але я не веру.*

*Адны людзі мысляць рацыянальна,
Ім падавай толькі факты,
Уважваюць усё пэўна і дасканала,
Назіральную зоймуць вахту.*

*Сабе ж пакідаю я летуценні.
Зоркі — агеньчыкі дзіўныя,
Дораць яны забываць імгненні,
Моманты незабыўныя.*

Вось такую дyleму ў вершы «Прыгожае дзіва» прадстаўляе Варвара Ермаковіч:

Верш называецца «Шлях да зор». А на пачатку верша ідзе прыгожая разгорнутая метафара:

*На небе ззяюць зоркі, як ліхтарыкі.
Анёлы быццам іх запальваюць уначы,
Каб сон людскі часцей
наведваць марам.*

Яскравасць вобразаў, метафарычнасць характэрны для вершаў юных паэтаў. Мы знаходзім трапічны і маляўнічы параўнанні, эпітэты. Напрыклад, у вершы Варвары Саскавец «Зорныя спевы»:

*Чуеце, чуеце? Зорнымі спевамі
Дыхаюць сэрцы далёкіх планет...*

*Бачыце, бачыце? Срэбнай спавеваю
Ноч ахінула прыціхлы Сусвет...*

*Чуеце, чуеце голас бурштынавы?
Гукі галактыкі — мой камертон.
Бачыце, бачыце водбліск рубінавы?
Месяц наладжвае свой фазтон.*

*Веру, што чуеце! Ведаю: бачыце
Зорнае зерне ў нябеснай раллі...
І праз стагоддзі —
пытанне дзіцячае:
«Чуеце? Зоры сляваюць Зямлі...»*

Зоркі і космас захоўваюць загадкі, аднак яны і даюць адгадкі, адказваюць на пытанні. Вось як разважае Паліна Новак у сваім вершы:

*Што бачым мы, узняўшы думкі, рукі
Да таямніцы, у Космасе схаванай?
Які сэрца нашае кранаюць гукі?
І што шукаем мы, чаго чакаем?..
Намхнення, што нам неба дорыць?*

Яшчэ пытанні да зор ад юных літаратараў:

*Зорку шукаеці,
Зноўку гадаеці,
Што там далёка?
Што там высока?
Думка слягае,
Зорка мірае,
Быццам смяецца,
Змеікаю ўеца.*

(З верша Лізаветы Казловай «Зоркавая фантазія»)

*Чаму немагчыма за раз
Разгадаць усе загадкі ў свеце
І пазнаць нам, што, дзе і як...*

Як

*Зразумець, дзе схаваны разгадкі,
Зразумець, дзе добро, а дзе зло...
(З верша Марыі Бакуновіч)*

Вельмі прыгожы, насычаны высокім роздумам пра былое і будучыню, пра блізкае і далёкае верш Міланы Абрамовіч. Яго прывядзем цалкам:

Крупіцы зор

*Крупіцы зор пльвучуць па нашых венах,
Адценні неба атрымалі вочы,
Гуляе цень мінулага па сценах
І космас ішчэна казку ў змроку ночы.*

*Гаворыць нешта ціха і ласкава,
Нібыта бацька сваім родным дзецям.
А нам адразу страшна і цікава:
Што заўтра прынясе
на крылах вецер?*

*Дыктую неразборлівыя словы,
Планеты выкладае на паперу
Як літары даўно забытай мовы,
Я іх не разумею. Проста веру.*

*Як верылі калісьці нашы продкі,
Стараліся трымаць даўжэй імгненне,
Шукалі на зямлі і ў небе сродкі,
Каб перадаць свой вопыт пакаленням.*

*Чыталі лёсы, гледзячы туды,
Дзе людзі ўсе ўжо калісь былі.
Адказ чакалі доўгія гады,
Сустрэўшы грань,
між казкаю і быццю...*

Менавіта так, космас — грань «між казкаю і быццю», між міфам і рэальнымі навуковымі адкрыццямі. Тэма космасу вечная, але яна заўсёды абнаўляецца, пачынае з'яўляцца асаблівымі фарбамі, напаўняецца своеасаблівымі эмоцыямі ў кожным новым пакаленні твораў.

Серж МІНСКЕВІЧ

Не сакрэт, што вельмі шмат пра папулярнасць таго ці іншага мастака сведчыць увага большасці наведвальнікаў да яго твораў на адкрыцці маштабных выставак і фестываляў. Так атрымліваецца — і гэта, здаецца, не залежыць ад мэт і намагаўняў арганізатараў і куратараў, — што адны залы выставачнай пляцоўкі перапоўнены, а іншыя вольныя і нібы запрашаюць на дыялог удумлівых, разважлівых і, самае галоўнае, немітуслівых гледачоў. Падобная сітуацыя склалася і на адкрыцці фестывалю мастацтва «Арт-Мінск 2022», асноўная пляцоўка якога традыцыйна размяшчалася ў Палацы мастацтва. Тут 240 аўтараў прадставілі работы, створаныя за апошнія тры гады.

Агульнае

Усяго ж на фэсце абяцаюць паказаць каля 550 твораў сучасных беларускіх мастакоў: як вядомых у Беларусі і за яе межамі, так і маладых, тых, якія ўпершыню ўдзельнічаюць у грандыёзным вернісажы. Кампазіцыі адабраны журы з больш як тысячы заявак на ўдзел. Арганізатары імкнуліся прадэманстраваць работы, створаныя ў розных тэхніках і відах выяўленчага

Алеса Скарбагатая «Запасы», 2022 г.

Уладзіміра Кандадайлава... Чутны голас кожнага аўтара, часам не вельмі гучны, аднак непаўторны.

Адметна, што многія работы хочацца параўнаць (зразумела, не зусім сур'ёзна) з рознымі псіхалагічнымі тэстамі-асацыяцыямі. Напрыклад, «які шлях выбераце» пры знаёмстве з карцінай «Дарогі жыцця» (2021) Аксаны Місан-Быстровай, «што назіраецца» на палатне «Мера святла» (2020) Глеба Отчыка, «якім вам бачыцца» «Світанак» (2022) Вікторыі Ільіной, «што адчуваецца» пры «Знішчэнні мастака» (2020) Алены Хаценкі, «што б вы хацелі змяніць» у «Афрадыце» (2022) Аляксея Нещерава, «на якія думкі скіроўваюць» «Фантазіі сіняй вазы» (2021) Івана Кліменкі? На фестывалі спалучаюцца несхаваная дэкаратыўнасць і шматзначныя сімвалы, адсылкі і метафары, нечаканая выдумка і ўжо звыклі майстэрства. Іх асэнсаванне яшчэ наперадзе.

Асаблівае

Пра фестываль «Арт-Мінск 2022» і канкрэтна гэтую пляцоўку згадаем і ў наступных нумарах, а гэтым разам хацелася б завяршыць цікавай тэмай, пра якую ў мастацкіх колах па розных прычынах вельмі непрыемна разважаць. І гэта кошт работ, які пазначаны пасля імя

Пра глядацкую ўвагу і не толькі

мастацтва, удзяліць увагу як класічным жанрам, так і сучасным кірункам. Выставачная прастора пабудавана такім чынам, каб найбольш поўна рэпрэзентаваць актуальныя стыльыя памкненні.

Большасць работ, прадстаўленых на фэсце, можна знайсці на анлайн-платформе па продажы мастацтва «Artcenter.by». Па QR-кодзе гледачам даступна дадатковая інфармацыя. Усё гэта для таго, каб кожны наведвальнік мог не толькі набыць жаданае, але і падтрымаць мастакоў з дапамогай галасавання. Пасля завяршэння свята мастацтва аўтары, якія набяруць найбольшую колькасць галасоў, будуць узнагароджаны дыпламамі партнёраў праекта. Так паведамляюць у Саюзе мастакоў, не ўдакладняючы, ці чакаюцца для ўпадзібаваных аўтараў іншыя прызы, узнагароды ці падтрымка.

Экспазіцыя ў Палацы мастацтва будзе дзейнічаць да 12 чэрвеня. Раім тым, хто яшчэ сюды не завітаў, паспяшацца: апошнім часам выстаўкі на гэтай пляцоўцы закрываюцца раней за пазначаны тэрмін.

Асобнае

Жывапіс, графіка, скульптура, фатаграфія — аснова «Арт-Мінска» ў Палацы мастацтва. Творамі фестывалю заняты ўсе памяшканні і нават кафэ і калідоры, натуральна, з улікам спецыфікі той ці іншай кампазіцыі. Аднак грунтоўна разабрацца ў гэтай экспазіцыйнай «саянцы» зможа нават не кожны спецыяліст адпаведнай галіны. У тым ліку па гэтай прычыне вернемся да адной з тэм... Вядома, вялікая ўвага да тых ці іншых твораў не заўсёды сведчыць пра высокую якасць работы і наадварот. У чым жа справа? Лагічная заканамернасць: каля жывапісных палоген вялікіх памераў збіраецца шмат гледачоў. Так, на выстаўцы прыцягнула ўвагу карціна «Новая Венера» (2020) Дзмітрыя Васільева — 155 на 206 см. Персанажы і наваколле — адсылка ці пародыя на дрэнную камп'ютарную графіку мультфіль-

маў двух мінулых дзесяцігоддзяў, настройчытаецца ледзь не з першага погляду, змест таксама даволі просты, аднак твор забірае ўвагу гледача. І здараецца гэта найперш дзякуючы вялікай колькасці герояў на буйным палатне. З імі хочацца знаёміцца, з іх хочацца складаць пазл, на што разлічвае, здаецца, кожны творца. Падобнага ж эфекту заўсёды дамагаецца, напрыклад, Уладзімір Кандрусевіч. У экспазіцыі змешчана яго «Пастараль» (2021), якая ўжо не здзіўляе, — мастак працягвае своеасаблівую серыю «аголеных рухаў».

Аднак большасць мастакоў аддае перавагу адзіночкім героям ці дуэтам. Бянтэжачы работы Мікіты Вайлупава (серыя «The людзі» (2022), якая фактычна адкрывае вернісаж) і супакойвае «Муза» (2021) Аляксандры Чудаквай, засмучае «Вымушаны» (2022) Людмілы Земляковай і радуе «Абуджэнне ў цёмным пакоі» (2021) Кірыла Орсіка, непакоюць «Тыя, што заблудзілі» (2022) Сяргея Рымашэўскага і настройваюць на пазітыў «Палосы 1» (2021) Фёдара Бажына. Сярод найбольш прыкметных работ — скульптуры Дзмітрыя Аганавы з серыі, прысвечанай «Жывёльнаму двару» Джорджа Оруэла. Знайшліся і аўтапартрэты ад такіх аўтараў, як, напрыклад, Надзея Бука і Андрэй Вараб'ёў.

Сярод меншых па памеры работ — графіка і фатаграфія. Як можа з першага погляду падацца, яны меней багатыя на вобразы, аднак дакладна не менш змястоўныя. Фатаграфія на гэтым фестывалі часам сацыяльна скіраваная, а вось графіка ўражвае мастацкасцю. Чаго варта трымаць літаграфія «Сырынград» (2022) Тамары Дзяменцэвай і афорт «Ясон і кароль» (2020) Фёдара Шурмялёва... Гэта сапраўдныя ўзоры сучаснай, хоць і скіраванай на традыцыю, творчасці.

Што ўжо казаць пра абстрактныя ці напярэчаныя творы, якія застаюцца меней ласкава прынятыя гледачамі. А гэта яркія палотны самабытных талентаў — «Вільготны пах спадарожнага ветру» (2022) Таццяны Грыневіч, «...карціны старых сцен» (2016—2022) Уладзіміра Савіча, «Зіма. Стрыпштум» (2021)

творцы, назвы работы, года стварэння, матэрыялу і памеру. Хоць з гэтага і не меркавалася рабыць навіну: як ужо падрэсцілася, большасць работ, прадстаўленых на фестывалі «Арт-Мінск», размешчаны на анлайн-платформе па продажы мастацтва. Так, твор «Не здымаць» (2022) — выраз «Не фотографіраваць» на жоўтым фоне — не можа каштаваць шмат, хоць на сайце, што цікава, указана: кошт магчыма даведацца пасля запыту.

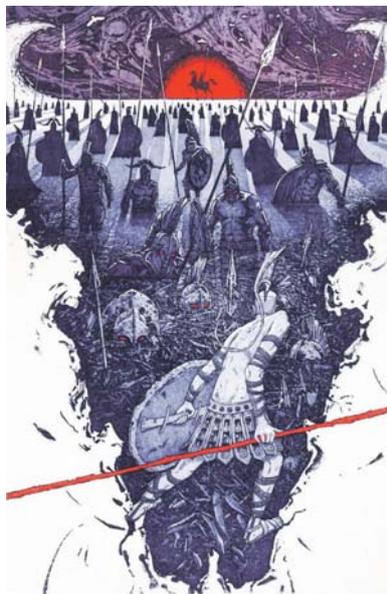
А спажываць заўсёды будзе хваляваць цэнаўтварэнне. Што на яго ўплывае? Якімі катэгорыямі трэба мысліць, каб не пралічыцца з пакупкай? І колькі ўвогуле сёння аматараў жывапісу, графікі, скульптуры, фатаграфіі, твораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, здольных набыць тую ці іншую кампазіцыю? (Дарэчы, было б цікава ўбачыць звесткі пра тое, якія работы купілі на фестывалі «Арт-Мінск 2022»: пакуль толькі на анлайн-платформе «Artcenter.by» можна знайсці нейкія даныя.) Але валодаюць падобнай інфармацыяй калі не адзінкі, дык невялікая колькасць знаўцаў, і сітуацыя будзе такой, пакуль не надыйдуць глабальныя змены.

Але ж мастацкі твор — рэч шмат у чым эфемерная. Сёння, напрыклад, кожны з пінхол-здымкаў з серыі «Смерць у Венецы» (2022) Віктара Сянькова каштуе амаль паўтары тысячы беларускіх рублёў, але які ценнік будзе на іх заўтра? Ці могуць патаннець палотны знакамітага Уладзіміра Савіча? Тая ж карціна «Лукаліся здані ў мура» 2021 года прадаецца за 15 тысяч. Не нашмат меней каштуюць скульптуры адметнай мастакі Марыны Капілавай. Сярод самых дарагіх экспанатаў — «Той, хто вырастае» (2022). Аўтар твора, кошт якога больш за 26 тысяч, — найвядомейшы і любімы публікай Валянцін Губараў. У спісе мастакоў фестывалю і Уладзімір Васюк. Цана яго трышціха «Ценям хрысціянскіх каштоўнасцей» (2021), згодна з сайтам «Artcenter.by», — 85 тысяч.

У ліку даступных «звычайнаму гледачу» (а гэта вельмі і вельмі ўмоўнае паняцце) работ... Тут вырашаць яны самі.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Таццяна Петрыкавец «Белы шум», 2021 г.

Фёдар Шурмялёў «Ясон і кароль», 2020 г.

Дзмітрый Аганав «Оруэл. Жывёльны двор. Алюзія. Апантанасць», 2022 г.

Біт на гармоніку,

або Тэхнагенная сучаснасць пад акампанемент двухрадкі

Пасля веснавога дажджу салоўка так апантана разносіць па наваколлі свае трэлі, што, здаецца, няма гуку больш прыемнага і непераўздызенага. Ды ёсць не менш залісты гарэза. Яго любяць трымаць у руках аднаго прыхільнікі жывой песні. Дакраніся да круглых клавій — і народзіцца гучанне душы пакаленняў, тых, хто ўтрапёна шукае гармонію, то песьніцы слых нотамі гаючага інструментальнага мастацтва, хто ведае слодчы музыкі. Гармонік, без перабольшвання, — усё яшчэ цэнтр прыцягнення. Гэта пацвердзіў Першы адкрыты музычны форум гарманістаў Беларусі, зладжаны Беларускам фондам культуры сумесна з Палацам культуры Мінскага трактарнага завода.

«Розум памыляецца, пачуцці — ніколі», — казаў нямецкі кампазітар Роберт Шуман. Бясспрэчна. Нездарма варту прыслухоўвацца да сэрца. Самым каштоўным у чалавеку прадстаўнікі сферы мастацтва лічаць здольнасць адчуваць прыгажосць і спачываць. Музыка тут — найлепшы настаўнік, а музычны інструмент — чулы дарадца. Вось чаму жыццё гармоніка ў сучаснасці працягваецца, больш за тое, віруе. І новаствораная Асацыяцыя гарманістаў мае на мэце гэта развіваць. У тым ліку з дапамогай конкурсу, які правялі ў межах форуму.

Слова мае Тадэвуш Стружэцкі.

— Наша задача — прыцягнуць увагу да гарманістаў, — адзначыў старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі. — У сувязі з сітуацыяй, якая цяпер складваецца, — гарманістаў з кожным годам меншае, ёсць праблемы з музычнымі інструментамі, не заўсёды гэтых музыкантаў запрашаюць на вялікія сцэны, — мы стварылі Асацыяцыю гарманістаў Беларусі, якая будзе займацца каардынацыяй, папулярызаваннем дзейнасці музыкантаў.

Конкурс прадэманстраваў творчае гарэнне, патэнцыял гарманістаў. Удзел узяло каля 30 чалавек з усіх абласцей Беларусі. Але арганізатары спадзяюцца, што гарызонты форуму будуць пашырацца, бо кожны, хто стала займаецца музычнай творчасцю, рады паказаць сябе сталічнай аўдыторыі.

Людзям атрымалі магчымасць сустрэцца з багатым і прыгожым народным мастацтвам нашай краіны, у цэнтры якога — традыцыйны любімы інструмент гармонік. Без яго даўней не абыходзілася ні адно вясельле, гулянка ў вёсцы, вечарынка ў горадзе, заўважыў Тадэвуш Стружэцкі: «Вельмі важна, што гармонік жыве і сёння карыстаецца папулярнасцю як сярод выканаўцаў, так і гледцоў. Многім сённяшнім удзельнікам ужо за 70 і за 80 гадоў,

а гэта значыць, што з гармонікам яны ўсё жыццё».

Ды не адстаюць і маладыя. Узорны ансамбль гарманістаў «Аношкаўскія музыкі» Аношкаўскай дзіцячай школы мастацтваў Нясвіжскага раёна, лаўрэат рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў, спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, завёў залу, падарыўшы сапраўдны біт на гармоніку. І хто скажа, што гармонік не сучасны? Здаецца, клавій два рады — а пачуццям хоць гаць гаць. «Аношкаўскія музыкі», як многія іншыя гарманісты гала-канцэрта, паднялі залу — слухачы пусціліся ў скокі. Нядзіўна: цяжка стрымацца ад імпульсу маладых хлопцаў у белых ботах з гармонікамі, якія рэжуць завядныя найгрышы, танцуюць і проста бяруць у палон абаяннем. Думаецца, сучаснае аблічча гармоніка — гэта «Аношкаўскія музыкі».

Віртуозна нараджалі пасажы Міхаіл Папруга з Беразіно, Уладзімір Шакуцёў з Гарадка, Пётр Андрусевіч з Пінска, Аляксандр Мурзін з Наваполацка, Ігар Пісчыкаў з Мінска, Барыс Харэвіч з Маладзечна, Алена Марчук з Кобрына і іншыя. Хтосьці з гармонікам стаяў, хтосьці сядзеў, хтосьці прытанцоўваў, але ніхто не выпускаў яго з рук. Як любімае дзіця, як незаменны атрыбут свята і чужоўнага настрою.

Што яшчэ аб'ядноўвала гарманістаў, дык гэта ўсмешка. У прыватнасці, Сцяпан Сахарчук з Асіповіч безупынна азараў ёй залу, што стала сімвалам

Завядныя найгрышы ад маладых хлопцаў з «Аношкаўскіх музыкі».

душэўнасці. Пераканана, усмешка і гармонік непадзельныя. Як і гарманіст і жыццёлюбства. Прыклад — госьць форуму Мікалай Казаў, самародак, які ўвайшоў у залатую дзясятку гарманістаў Расіі. Пераадолеў тысячы кіламетраў, каб бабачыцца з аднадумцамі. А іх тут, акрамя прыязных калег — удзельнікаў форуму, цэлая зала. Было відаць, як варушыліся іх вусны — падпявалі пад акампанемент самародка. Арыгінальнае выступленне атрымалася ў трыма Уладзіміра Ганчарова, Алены Мясешкі і Дар'і Несцяярэнкі, дзе гармонік паслабравуў са скрыпкай і бубнам.

Каларытны перформанс на сцэне Палаца МТЗ разгарнуў заслужаны

Уладзімір Шакуцёў

Уладзімір Ганчароў, Алена Мясешка і Дар'я Несцяярэнка.

Вір пачуццям ад радасці творчага сяброўства.

аматарскі калектыў «Дударыкі» пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча культуры Дзмітрыя Ровенскага. «Дударыкі» дораць сваё адмысловае мастацтва васьм ужо 52 гады, і гармонік у іх лёсе вызначальны.

Яскравым фінальным акордам гала-канцэрта пераможцаў конкурсу гарманістаў стала выступленне айчыннага баяніста з сусветным імем, уладальніка Кубка свету сярод баяністаў, лаўрэата ашаламляльнай колькасці міжнародных конкурсаў, а цяпер саліста Беларускай дзяржаўнай філармоніі, старшыні журы Уладзіслава Плігаўкі. Яго «Рок-жарт» на баяне стаў ноу-хаў і своеасаблівым творчым майстар-класам.

— Нашы народныя інструменты гармонік, баяна — самыя блізкае чалавеку. Іх нездарма называюць народнымі, а жартам яшчэ — самымі боскімі, бо яны бязбожна дорага каштуюць, — адзначыў Уладзіслаў Плігаўка. — Пачатак справе пакладзены. Упэўнены, што гэты форум будзе развівацца, папаўняцца новымі талентамі, якіх у нашай краіне шмат. Іх трэба паказваць і даваць дарогу ў жыццё.

— Нам, арганізатарам, хацелася б, каб Першы форум гарманістаў даў пачатак доўгаму шляху па падтрымцы і развіцці беларускага народнага мастацтва, — выказаў надзею Тадэвуш Стружэцкі.

...Салоўка кожны год прылятае радаваць адметнымі спевамі — і можна ісці ў сады. Прагрэс пастаянна імкнецца наперад — і цяжка адарвацца ад навінак.

Але публіка збіраецца ў Палацы культуры МТЗ. Поўную залу захапляе залісты гарэза ў руках апантаных музыкантаў. Яго тэмбр светлы, гук цёплы. Яму ўласцівы яркасць і моц гучання. Ён дэманструе індывідуальнасць: то мяккі і павольны, то шалёны і эксцэнтрычны... Яго гаспадары-гарманісты сёння ўжо не заўсёды ў брылях, але заўсёды з адкрытай душой. Думаецца, яны і надалей

Аляксандр Мурзін (г. Наваполацк).

будуць дарыць цёплым пачуццям дзякуючы намаганням Асацыяцыі гарманістаў. І тады, можа, двухрадкі перасягне па папулярнасці гаджэты?

Наталія СВЯТЛОВА,
фота аўтара

Багаты гэты год на юбілейныя даты. Нядаўна святкавалі 140-годдзе з дня нараджэння першага народнага артыста Беларусі. 15 мая 1882 года прыйшоў у свет Уладзіслаў Голуб, які, пачаўшы творчую дзейнасць, крыху змяніў сваё прозвішча на больш «ласкавы» псеўданім і стаў Уладзіславам Галубком.

Пісьменнік, драматург, мастак, музыкант і артыст. Уладзіслаў Галубок у 1920—1930-я гады аб'яднаў вакол сябе таленавітую моладзь, якая несла народу радасць пазнання свету, радасць знаёмства з тэатральным мастацтвам.

Нарадзіўся Уладзіслаў на станцыі Лясная, сёння гэта аграгарадок у Баранавіцкім раёне, у сям'і чыгуначніка і сялянкі. Хлопчык быў першынцам Аліны Рэвут і Іосіфа Голуба. Верагодна, вырашыў

З фанду Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

Успаміны пра Уладзіслава Галубка, 1979 г.

«Мы — дзеці Галубка...»

ў вялікай сям'і і сам заўсёды марыў аб такой, таму ў будучыні і стаў бацькам шасцірадных дзяцей.

Неўзабаве пераехалі на сталае жыхарства ў Мінск. Бацька працаваў памочнікам машыніста паравоза, пазней — слесарам паравознага дэпо, сям'я мела пэўны дастатак. Уладзіслаў скончыў царкоўнапрыходскую школу і два класы Мінскага гарадскога вучылішча. Атрымаў больш грунтоўную адукацыю не ўдалося. Перашкозіла смерць бацькі. Уладзіслаў, як старэйшы, быў вымушаны ў 15 гадоў стаць гаспадаром у сям'і і зарабляць на хлеб. Спачатку ўладкаваўся на працу грузчыкам на дрывяны склад пры чыгуныцы, потым прыказчыкам у краму да купца Стараневіча, а потым — слесарам у Мінскае дэпо.

Працуючы на чыгуныцы, Галубок скарыстоўваў бясплатны праезд для наведвання выставак у Маскве і Пецярбургу. Пачаў вучыцца музыцы і жывапісу. Здольнасці да выяўленчага мастацтва дапамаглі яму і ў тэатральнай дзейнасці пры афармленні сцэны, стварэнні афіш да спектакляў і канцэртаў. Тым больш ён заваяваў папулярнасць і як мастак-пейзажыст. Палотны рэгулярна экспанаваліся на выстаўках у Мінску, падчас вандровак з тэатрам.

Захапіўся Уладзіслаў і музыкai: навучыўся ігра на барытоне і трамбоне і доўгі час удзельнічаў у аркестры Мінскага добраахвотнага таварыства пажарнікаў. Асвоіў гармонік.

З 1906 года пачаў пісаць вершы, апавяданні, апрацоўваў народныя казкі, легенды, паданні. З 1908-га малады літаратар супрацоўнічаў з беларускамоўнымі газетамі «Наша Ніва», «Маладая Беларусь» і іншымі.

*Кіпіць работа, льецца пот,
І крык, і шум, і гром.
На месцы старой быліны
Узводзяць новы дом.*

Тэатр прысутнічаў у жыцці Галубка з самага ранняга ўзросту: ужо з дзесяці гадоў Уладзіслаў не пранускаў, бадай, ніводнага спектакля, што паказвалі ў Мінску вандруючыя трупы. Нават часова працаваў у адным такім тэатры бутафорам і выконваў эпизадныя ролі хлапчукоў у спектаклях. А ў 1896 годзе ўпершыню трапіў у сапраўдны тэатр.

Менавіта дзякуючы Галубку і быў заснаваны ў Беларусі прафесійны тэатр. Адбылося гэта ў жніўні 1920 года, калі стварылі «Трупы беларускіх артыстаў пад загадам Галубка». 15 жніўня прыйшоў першы спектакль. Пазней трупна наліла назвы: «Трупы Галубка», Беларускі дзяржаўны вандруючы тэатр, Трэці беларускі дзяржаўны драматычны тэатр, ці скарачана — БДТ-3, «са сталай пляцоўкай у Гомелі». Чаму сталай? Да гэтага трупна менавіта вандравала. І вандравала па ўсіх кутках Беларусі, і ўсе ведалі «галубянят».

Галубок быў і кіраўніком трупы, і аўтарам шматлікіх п'ес, і рэжысёрам-пастаноўшчыкам, і грывёрам, і, нарэшце, акцёрам.

Пра значнасць унёску творчасці Галубка ў культуру Беларусі кажа той факт, што 20 снежня 1928 г. яму было прысвоена званне народнага артыста рэспублікі.

Галубок стаў першым народным артыстам БССР і трэцім народным, пасля Купалы і Коласа. Разам са званнем Галубку быў прызначаны аклад «у памеры стаўкі адказнага паліграфіка». Такім чынам, яго талент прыраўноўваўся да чыноўніцкай пасады.

У пачатку 1935 года Уладзіслаў Галубок атрымаў чатырохпакетаў кватэру ў Мінску, на рагу вуліц Савецкай і Даўгабродскай. Сям'і з 8 чалавек было не вельмі прасторна, але адзін пакой стаў «залай» Галубка. У гэтай зале стаяў разам з іншай м'ябляй вялізны сялянскі куфар. Вось што ўспамінаў зяць Галубка, мастак Яўген Ціхановіч: «Тут былі вершы і апавяданні Галубка яшчэ з нашаніўскага часу, тут былі рукапісы ўсіх яго п'ес, дзесяць альбомаў з выразкамі з газет і часопісаў, у якіх былі водкучы чытачоў і крытыкаў, рэцэнзіі і артыкулы пра тэатры і пра асобныя спектаклі і канцэрты, афішы спектакляў і канцэртаў, шматлікія фатаграфіі асобных сцэн са спектакляў, фотаздымкі акцёраў з глядачамі, шматлікія граматы і падзякі, падарункі ад рабочых калектываў фабрык і заводаў, няскончаныя рукапісы новых п'ес, дзённікі і накіды да мемуараў-ўспамінаў, якія пісаў Галубок здаўна, урываючы вольную хвіліну».

Такім чынам, у гэтым куфры змяшчаўся амаль што цэлы музей тэатра Галубка — розныя матэрыялы, фатаграфіі і пісьмы, гістарычныя прадметы і дакументы, якія адносіліся да гісторыі ўзнікнення, станаўлення і развіцця беларускага тэатра. Вельмі шкада ўсведамляць, што гэты знакамiты і вельмі каштоўны куфар знік бясследна».

Чаму куфар знік? У 1937 г. Галубок быў рэпрэсаваны; пры арышце куфар і зніў. Як і многія жывапісныя работы. У Беларусі на сёння засталася каля 10 пейзажаў Уладзіслава Галубка. У 1988 годзе яго зяць Яўген Ціхановіч перадаў адну з гэтых рэдкіх жывапісных работ у Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Карціна напісана Уладзіславам Галубком у 1918—1920 г. і носіць назву «На возеры Мядзель».

Паводле афіцыйнага паведамлення, Галубок памёр ад гіпертанічнай хваробы ў 1942 годзе, паводле іншых звестак — загінуў у 1937-м. Месца пахавання невядома. 26 жніўня 1957-га рэабілітаваны.

У канцы 50-х гадоў мінулага стагоддзя Аляксей Званак напісаў артыкул «Самаадданае служэнне народу», прысвечаны творчай дзейнасці Уладзіслава Галубка, што быў размешчаны на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». Пазней матэрыял увайшоў у склад кнігі ўспамінаў пра Уладзіслава Галубка «Адхінуўшы заслону часу...», якая распачынаецца менавіта гэтым артыкулам.

Ніжэй прыведзены ўрывкі, праз якія можна прасачыць лейтматыў: «Прадстаўніком глыбока народнага мастацтва, тэатра, такім бліскучым самародкам, які выйшаў з асяроддзя рабочага люду і на працягу многіх год здзіўляў нас сваёю нястомнай энергіяй, сваім самаахвярным служэннем справе культурнай рэва-

ў Мінску, а потым і вандравалі. Праўда, Ядвіга Аляксандраўна хутка прыпыніла сваю тэатральную дзейнасць — трэба было даглядаць сям'ю».

З успамінаў Багуслава: «Наша маці і мы многа і з захапленнем працавалі ў тэатры Галубка. Цяжка нам было, спаць прыходзілася мала, спектаклі былі амаль кожны дзень, дадому вярталіся позна, змучаныя, а ўставаць трэба рана ў школу, інстытут, харчаваліся слаба, час быў цяжкі, сям'я вялікая». Дачка Вільгельміна вельмі часта і многа іграла ў пастаноўках бацькі. Іграла і хлапчыкаў і дзяўчынак, калі падрасла — яе месца заняла меншая з сястры — Эмілія. Вільгельміна ўзгадвала гісторыю, як яна іграла галоўную ролю Марцэлькі ў спектаклі для дзяцей. І так жыва і натуральна адыграла яе, што дзяўчынку яшчэ доўгі час называлі менавіта імям герані. Ці гісторыя, якая адбылася ў Віцебску, калі Вільгельміна, сточычы ў шынялі і будзёнаўцы ў грывёрыцы,

люцыі, з'яўляецца першы ў рэспубліцы народны артыст Уладзіслаў Іосіфавіч Галубок... Заўсёды жыццядарнасьці, заўсёды заклапочаны, заўсёды заняты, ён валодаў вялікім сакрэтам паланіць чалавечыя душы сваёй прывабнасцю, зараджаць іх сваім энтузіязмам, весці за сабою. Ён здзіўляў сваёй нечалавечай працавітасцю».

была так падобна на салдата-прызыўніка, што камандзір зрабіў ёй выгавар за тое, што яна знаходзіцца сярод артыстаў. Яна зняла будзёнаўку, упалі жаночыя косы... Усе дружна засмяяліся.

Сам Галубок, будучы выдатным мастаком, акрамя афармлення сцэны і бутафорыі да спектакляў, ствараў яшчэ і афішы да іх. Калі падрасла старэйшая дачка Багуслава, гэты клопат бацька перадаў ужо ёй. З успамінаў: «Расклейвалі іх мае браты. Гэта былі вельмі цікавыя сцэнкі: мае браты з вядзёркам, пэндзлем і афішамі і цэлая чарада «балельшчыкаў»-хлапчукоў шумна і весела абклеіваюць плакаты і сцены дамоў. Спецыяльных месцаў для расклеівання афіш не было, але ні разу ніводзін гаспадар не выказаў незадавальнення, наадварот, прасілі, каб хлапчкі наклеілі ім такія прыгожыя афішы».

Як жа склаўся лёс родных Уладзіслава Галубка? Пасля арышту яго жонка паспрабавала скончыць жыццё самагубствам. Яе ледзь урагавалі.

Дачку Багуславу адправілі ў вёску на «перывыхаванне». Працавала яна ўрачом, у тым ліку і ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны. Падчас акупацыі працавала ў хірургічным аддзяленні 2-й мінскай бальніцы. Спачатку тут знаходзіліся на лячэнні савецкія ваеннапапалонныя і грамадзянскія насельніцтва, але пазней бальніца стала нямецкім шпіталем. Багуславе праланавалі застацца, аднак, не жадаючы служыць акупантам, яна перавялася ва ўздзенскую ляркню. Там разам з іншымі работнікамі бальніцы праз сувязных перадавала партызанам медыкаменты, матэрыялы для перавязкі і нават пісьмовую паперу.

Вільгельміна стала мастачкай. Выйшла замуж за знакамiтага мастака Яўгена Мікалаевіча Ціхановіча. Іх сын Генрых (нарадзіўся незадоўга да арышту дзеда) таксама пераняў талент бацькоў і стаў мастаком. Як і ўнук Ян. Эмілія стала аграномам, вырошчвала кветкі. Яе муж загінуў падчас вайны, таму дзяцей выхоўвала адна. А першага ўнука назвала ў гонар бацькі — Уладзіслава. Ён таксама стаў мастаком. Добра маляваў, што заўважыў дзядзька Генрых і парэкаментаваў паступаць у мастацкае вучылішча.

Пра сьнеў Галубка вядома няшмат. Пасля арышту бацькі старэйшаму сыну Эдуарду, навуковаму супрацоўніку, не дазволілі абараніць дысертацыю па беларускай драматургіі, малодшым сьнеў выключылі з камсамола як дзяцей ворага народа. Усе яны ўдзельнічалі ў вайне і загінулі, абараняючы Айчыну.

Ганна КЛЯНОЎСКАЯ,
старшы навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага музея гісторыі
беларускай літаратуры

З фанду Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

Уладзіслаў Галубок «На возеры Мядзель», 1918—1920 гг.

цю... Сапраўдны талент, як парастак кінутага ў камністую глебу зярняці, заўсёды прабеіца на паверхню, нягледзячы на ўсе перашкоды. Так і было з Галубком».

Пасля публікацыі гэтага артыкула дачкі Уладзіслава Галубка напісалі ліст з падзякай Алясею Званку. Ліст быў перададзены ў 2000 годзе ў фонды музея Наталлія Аляксандраўнай Званак, унучкай Алясея Званака.

Прыводзім частку ліста: «Паважаны Пётр Барысавіч!

Мы, дзеці Уладзіслава Галубка, працяталі ваш артыкул... і сардэчна ўдзячны Вам за такія цёплыя і праўдзівыя ўспаміны аб нашым бацьку».

Наш бацька быў добры чалавек і нам дзецям вельмі цяжка, што ён так заўчасна і недарэчна загінуў.

На жаль, у нас нічога не засталася, што б напамінала аб ім, і Вашы ўспаміны нам вельмі дорагі».

З вялікай сям'і Уладзіслава Галубка засталася толькі тры дачкі. Тры яго сыны загінулі на франтах Айчыннай вайны, жонка яго ўсё гаравала, плакала, чакала мужа, чакала сьнеў — не дачкалася нікога, памерла.

Мы, дачкі Уладзіслава Галубка, вельмі вельмі ўдзячны Вам за добрыя, шычыры словы аб нашым бацьку».

І подпіс: «Багуслава. Вільгельміна. Эмілія. 29.1-58г.».

Колькі слоў пра сям'ю Уладзіслава Галубка. Жонка і дзеці Галубка дапамагалі бацьку ў яго творчыя памкненні. Амаль усе яны ўдзельнічалі ў спектаклях і канцэртах «Групы Галубка», спачатку

Падарожжы ў мінулае, зёлкі ад класікаў

Ноч музеяў — цудоўная магчымасць па-новаму паглядзець на музейную прастору і знакавых герояў, якія часам успрымаюцца як забранзавелыя і далёкія ад разумення. А таксама выдатна правесці час у асяродку аднадумцаў, сустрэць новых сяброў альбо даўніх знаёмцаў, даведацца шмат нечаканых цікавостак аб даўно вядомых рэчах. Прапануем разам з карэспандэнтам «ЛіМа» прабегчыся па музейных сталіцы.

«Раяль цалуе тонкая рука...»: у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча

Музычны, паэтычны і анімацыйны складнікі злучыліся ў назве начной імпрэзы «На высокай ночце», якая пачалася з выступлення ансамбля салістаў «Класік-Авангард» пад кіраўніцтвам Людмілы Каліноўскай з праграмай «Ці лёгка быць віртуозам?» Душэўныя кампазіцыі Генрыха Веняўскага, Пабла Сарасатэ, Камілія Сэн-Санса, Марыса Равеля дазволілі перанесці ў свет самых светлых мар, успамінаў і мрой. Трэба заўважыць, згаданы ансамбль апошнім часам з'яўляецца частым удзельнікам музейных мерапрыемстваў, мае сталае кола прыхільнікаў і не перастае радаваць сваіх аматараў.

Знакаміты музыкант і майстар народных інструментаў Алесь Лось у дуэце са спявачкай Алесія Сівахінай правёў канцэрт-лекцыю «Ад дуды да раяля», падчас якой прагучалі цікавыя факты пра музычныя інструменты ў жывой інтэрактыўнай форме.

Далей госці слухалі музычна-паэтычны выступленні Паўла Сілвончыка, які з'яўляецца удзельнікам гурта «Кудмень», і Міхала Бараноўскага.

Для юных наведвальнікаў праводзіліся тэматычныя квэсты і майстар-класы, а таксама конкурсы з прызамі.

Завяршылася праграма анімацый ад студыі «Беларусьфільм»: увазе наведвальнікаў прапанавалі псіхадэлічныя мультфільмы часоў перабудовы, а таксама далі магчымасць азнаёміцца з нацыянальнымі традыцыямі выцінанкі ў айчынным анімацыі і жыццямі славуцых дзеячаў беларускай культуры.

Завяршылася праграма за поўнач.

Трансфармацыі ў прасторы і часе: у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы

Праект «Мінскія таямніцы», прыдуманы супрацоўнікамі ўстановы, дазволіў на адну ноч ператварыць музейныя залы ў вуліцы старога Мінска з іх гісторыямі і таямніцамі, зазірнуць пад покрыва гарадскога летапісу, які складаецца з мноства дробных пераплечэнняў між сабой прыватных акалічнасцей жыцця яго насельнікаў.

Інтэрактыўная праграма дазволіла трапіць у атмасферу Траецкага кірмашу губернскага горада Мінска пачатку XX ст., сустрэцца з геранінай верша Янкі Купалы «Бабулька — прадаўшчыца зёлка», якая падзялілася чудадзейнымі сакрэтамі лекавых траў і навучыла правільна іх спажываць.

Арыгінальным у праграме было тое, што кожны наведвальнік толькі адну ноч меў у сваім распарадженні

абавязковы атрыбут рыначных адносін — грошы — спецыяльныя грашовыя знакі, якія можна было абмяняць на патрэбны тавар.

Наведвальнікі адчулі сябе ўдзельнікамі Акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі, якая праходзіла ў Мінску ў 1926 годзе і ў якой браў удзел Янка Купала.

Музейныя залы сталі пляцоўкай для шматлікіх гульняў, конкурсаў і віктарын. Усе ахвотныя маглі зрабіць фота ў адмысловай фотазоне.

Не толькі чытаць, але і гуляць: у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры

Насычаную інтэрактыўную праграму «Гульня ў літары, або Дайці да месца моцы», разлічаную не толькі на дарослых, але і на дзяцей, падрыхтавалі супрацоўнікі Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

...Кожны меў шанс трапіць у загадкавае Месца Моцы, якое лакалізавалася ў Траецкім праёмцы, у будынку музея, і толькі ўночы. Але для гэтага трэба было адолець цяжкія шляхі, якія праяляў праз свет беларускіх літар, слоў і твораў, дзе і захоўваецца моц і святло душы чалавечай. Як скарынаўскія наборшчыкі, збіраючы літарку да літаркі, наведвальнікі ішлі па кручастымі пуцявінам літаратуры ў самых розных

яе ўвасабленнях. Узнагарода стала вартай таго: калі самыя засяроджаныя і кемлівыя дабраліся да вытокаў, ім адкрылася самая сакральная лакацыя музея — Месца Моцы.

На шляху да Месца Моцы — літаратурныя квэсты і мовазнаўчыя гульні. Можна было стаць гледачамі тэатральных пастановак і слухачамі музычных выступленняў, удзельнікам творчых сустрэч і мастацкіх праграм, наведваць выстаўкі, экскурсіі, майстар-класы, зоны для фота і рэлаксу. Ніхто не застаўся без сюрпрызаў і падарункаў.

Разыначкамі праграмы былі сустрэча з рэжысёрам фільма «Марк Шагал. Нерэальнае рэальнасць» Зояй Катовіч, мастацкая праграма «Дарожка» фальклорнага гурта «Этнасполка» БДУКМ пад кіраўніцтвам Таццяны Пладуновой, а таксама квэст «Таямніцы экспазіцыі» і выступленне спявачкі LEAR.

Без абмежаванняў: у Нацыянальным гістарычным музеі

Займалы квэст, што прайшоў у Нацыянальным гістарычным музеі пад дэвізам «Гісторыя без межаў», стаў асэнсам праграмы, падрыхтаванай супрацоўнікамі гэтай установы. Каб раскрыць таямніцы музейных экспанатаў, наведвальнікі здзейснілі падарожжа ў часе.

Падчас майстар-класа «Гісторыя маёй сям'і — гісторыя маёй краіны» ўсе зацікаўленыя вучыліся складаць генеалагічныя дрэва. На прыкладах экспазіцыі «Беларусь у партрэтах і геральдыцы» ўдзельнікі пазнаёміліся з галоўнымі правіламі складання генеалагічных табліц, спрабавалі стварыць эскіз сямейнага дрэва свайго роду.

На выстаўцы «Лёс музея — лёс краіны» дэманстраваліся экспанаты, якія ўжо стагоддзе захоўваюцца ў музейных

калекцыях. Прагучаў цікавы расповед пра тое, як ствараўся і адраджаўся музей, праз якія выпрабаванні ён прайшоў. Праект «Беларусь і беларусы. Гід па гісторыі і культуры» даў магчымасць пашырыць межы ўяўленняў аб гісторыі і культуралогіі.

Музыканты ВІА «Сталіца» Беларускага таварыства інвалідаў па зроку выконвалі найлепшыя рэтрахіты. Камунікатыўная майстэрня ад Цэнтра крэатыўных рашэнняў «Нябачны свет» вучыла ўзаемадзеянне з невідзучымі.

Затым — «Спатканне з кнігай усляпу». Таямнічы букросінг ад кампаніі OZ падарыў магчымасць падзяліцца любімымі кнігамі.

Чабаровая гарбата: у Літаратурным музеі Петруся Броўкі

Пазнаёміцца з лёсам сына Петруся Броўкі Юрыя, паглыбіцца ў атмасферу свецкага андэрграўнду часоў яго маладосці прапанавалі ў літаратурным музеі паэта. Гэта быў незвычайны час, які складана зразумець, калі не назіраў тагачаснае жыццё. Яго атрыбуты — біт-пазія, джаз, бугі-вугі, туфлі на маннай кашы, боб на галаве, казліны бародкі і вытанчаныя вусы. Стылігі, бітнікі, хіпі — распаўсюджаныя сярод моладзі ў свецкі час культуры, якія былі знакавымі для тагачаснай творчасці і маладзёжнай свядомасці. Распрацаваная супрацоўнікамі праграма пад рок-н-рольнай назвай «Калісьці ты быў бітнікам...» атрымалася надзвычай змястоўнай і насычанай. Пачалася яна з расповеду Паліны Долі пра біт-пакаленне, далей прэзентавалі работы Руслана Чатыркі «Neural History Majho Kraju». Выстаўка стала выдатнай дэманстрацыяй таго, як сучасныя тэхналогіі і нейрасеткі судакранаюцца з гісторыяй і аднаўляюць яе.

Прэсутныя мелі магчымасць наведваць цырульню і зрабіць прычоску стылігі, пад кіраўніцтвам прафесія-

налаў са школы танцаў «Качели» навучыцца танцаваць джазавы танец ліндзі-хоп, «упісацца на флэт», дзе частавалі чабаровай гарбатай і паказвалі чорна-белыя фільмы на прасціне...

Матэрыял падрыхтавала Марыя ЯРАШЭВІЧ
Фотаздымкі дасланы
арганізатарамі мерапрыемстваў

Простыя рэчы

Калекцыянер слоў

Усе, хто асабіста ведае Міколу Касцюкевіча, адзначаюць яго жартоўную манеру размаўляць анекдотамі, байкамі, прыказкамі і прымаўкамі. І такая павярхоўная маска несур'езнасці стварае рэзкі кантраст з тым, наколькі глыбокі гэты чалавек. Мікола Касцюкевіч — аўтар трох паэтычных зборнікаў: «Вяртанне» (1990), «Настальгія» (1995) і «Германія» (1995); кнігі паэзіі і прозы «Колеры» (2013); руска-беларускага слоўніка па фізічнай культуры і спорце (2013, у суаўтарстве); укладальнік слоўнікаў па турызме, футболе, хакеі, лёгкай атлетыцы, конным спорце. Укладанне і выданне слоўнікаў стала вынікам шматгадовага захаплення: Мікола Касцюкевіч збірае словы.

Мікола Касцюкевіч.

— Збіраць лексіку — незвычайны занятак. Што прывяло да такога захаплення?

— Падчас збірання, чытання і аналізу размаітай паэзіі, у тым ліку айчынай і рускамоўнай, прыйшоў да пераканання, што на сакральным і метафізічным узроўнях беларусы істотна адрозніваюцца ад іншых народаў. Праявы гэтага ў вонкава-матэрыяльным свеце назіраюцца ў тым ліку і ў абсягах мовы. Праблема сёння, на якую мала хто звяртае ўвагу, — не ўсе абсягі, праявы жыцця ахоплены беларускай мовай. Між тым словы з усіх сфер павінны быць зафіксаваны не толькі ў інтэрнэт-прасторы, але і на паперы, у слоўніках (хаця б на некалькіх матэрыяльных носьбітах) і абавязкова знаходзіцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі як галоўнай захаваўшчы кніжных скарбаў.

— З апошніх выдзеных табою слоўнікаў — тыя, што тычацца спорту...

— Пакуль чалавек жывы, ён так ці інакш звязаны з фізічнай культурай, бо рухаецца — значыць, ужо так ці інакш займаецца фізічнай культурай. І менавіта гэты абсяг яшчэ не ахоплены рускамоўнай лексікай, таму, мне хоць і цікава збіраць лексіку з усіх сфер, але найперш запатрабавана спартыўная, звязаная з фізічнай культурай і здароўем.

Цяпер мару выдаць адпаведны тлумачальны слоўнік, куды будзе ўваходзіць лексіка, датычная медыцыны, здароўя і ўсіх праяў фізічнага жыцця чалавека.

— Такая цікаваць да спорту мае даўнія карані?

— Фактычна спорт «зрабіў» мяне тым, кім я ёсць. Так, у трэцім класе ў сувязі з кепскім зрокам мне забаранілі нахільца і падымаць больш ад трох кілаграмаў. Я падумаў: мне што, вагі з сабой цягаць і ўзважваць, колькі там кілаграмаў мая

ноша? Плюнуў на гэта і пачаў займацца рознымі відамі спорту, пачынаючы з барацьбы: бокс, веславанне, лёгкая атлетыка — меў разрады па пяці відах. Пасля пачаў падымаць «жалеза» і дасягнуў значных поспехаў. У жыцці гэта выяўлялася ў тым, што, калі з жонкай заходзілі ў метро, падымаў яе адной рукой і праносіў праз турнікет (смяецца).

— А як можна збіраць лексіку? Гэта ж не так, як, напрыклад, маркі...

— Найперш — гатовыя слоўнікі. Так, калі рыхтаваў слоўнікі па футболе і хакеі, меў усе на гэтую тэму, што пабачылі свет на тэрыторыі былога Савецкага Саюза, у Еўропе і некалькі амерыканскіх. Пераглядзеў усе падручнікі па тэме і навукова-папулярную літаратуру. Былі размовы са спартсменамі: яны ўжываюць слэнгавыя словы, якія яшчэ не зафіксаваны, але ўжо распаўсюджаны.

— У тавых характары ёсць выдатная рыса: можаш днямі мэтанакіравана рабіць карпатлівую работу, якая на першы погляд падаецца нуднай. Чаму не стаў прафесійным даследчыкам, вучоным?

— Рэч у тым, што ва ўніверсітэце далася мінімум з таго, што мяне цікавіла. Але калі я зрабіў прыстойную рэч — якая будзе розніца, хто менавіта яе зрабіў: прафесар ці амаатар? У гісторыі і навуцы існуюць прэцэдэнты, калі знакавыя рэчы былі зроблены непрафесіяналамі. Каб не марнаваць час на пустое і не патрэбнае, лепш паглядзець на неба... (смяецца).

— Як шукаў і набываў слоўнікі?

— Калі з усёй душой далучаешся да нейкай справы, то ява прыносіць тое, што табе патрэбна. Мне прывозілі выданні адуоль. Адно з самых цікавых — польска-руска-беларускі слоўнік мытнай

службы, а таксама беларуска-японскі часотны слоўнік.

Назбіралася вялікая калекцыя, але паўстала пытанне, што з ёй рабіць, бо не было магчымасці захоўваць далей. Зацікавілася Прэзідэнцкая бібліятэка, і я перадаў частку туды, астатнія раздарыў. Дома засталася толькі тое, што канкрэтна цяпер патрэбна для працы: базавыя слоўнікі, слоўнікі спартыўнай лексікі, два стосы ксеракопій з падручнікаў, часопісаў і пад.

— Для якой працы гэта патрэбна?

— Гатовы ўжо турыстычны слоўнік, цяпер чакае вырашэння свайго лёсу ў адным з выдавецтваў, але яго яшчэ можна пашыраць, дапаўняць. У планах — зрабіць руска-беларускі сінанімічны тлумачальны слоўнік. А ўвогуле — паралеліць усю рускамоўную лексіку беларускай.

— Даводзілася чуць, што ў асобных галінах, напрыклад, у матэматычнай, выдаць беларускі слоўнік — амаль невырашальная задача...

— Праблема насамрэч няма. Любы трэ́мні можна ўвесці з міжнароднай практыкі альбо з лацінскай мовы, галоўнае — яго зафіксаваць... У рускую мову многія трэ́мні прыйшлі з лацінскай. Любое слова калісьці з'явілася... Так, не было ў нас слова «заўзятар», — Разанаў яго ўвёў, — і яно ўжываецца! Сустрэкаў таксама і «заўзень» — у маім слоўніку яно зафіксавана і пайшло ва ўжытак! Чуў ад аднаго з філолагаў шкадаванне наконт таго, што няма ў нас аналага слова «ўдар», а потым згадаў: у маёй вёсцы казалі «боц»: маўляў, зараз як боцну (ці бацну)! Увёў яго як варыянт у слоўнік. Я за тое, каб даваць чалавеку максімум варыянтаў.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ, фота аўтара

зваротная сувязь

Сустрэчы з маленькім прынцам

Ундзелью і чацвер на канале «Культура» Беларускага радыё — праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». Радыеверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка гучыць у нядзелю і сераду. Чарговым госцем праграмы будзе маладая паэтка, дырэктар Смаргонскага краязнаўчага музея Алена Бобіна.

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзіць праекты «Адным штырхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» з працамі твора Людмілы Рублеўскай «Золата забытых магіл».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі аповесці Васіля Быкава «Пайсці і не вярнуцца». У «Радыебібліятэцы» гучыць раман Эрыха Марві Рэмарка «Трымфальная арка». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вачэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць аповяды.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара шпотагднёвіка «ЛіМ».

Для аматараў паэзіі ў суботу і нядзелю прагучаць вершы Антона Бялевіча.

Змест перадачы «Радые́тэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі музычнага спектакля

«Маленькі прынц» паводле аповесці-казкі Антуана дэ Сент-Экзюперы на музыку Яўгена Глебава.

Юным прыхільнікам мастацтва вяртаецца канал «Культура» прапануе ў выхадныя «Дзіцячыя радыётэатры» з пастаноўкамі з фондаў Беларускага радыё. Штовечар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вачэрняя казка».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

31 мая — на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым у публічную бібліятэку імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) (11.00).

1 чэрвеня — на творчую сустрэчу з пісьменніцай Тамарай Кавальчук у СШ № 10 (зав. Бранявы, 15) (11.00).

1 чэрвеня — на «Кніжкінае свята» ў публічную бібліятэку № 4 (вул. Лабанка, 22) (11.00).

2 чэрвеня — на фестываль дзіцячых кнігі «Міхасёвы прыгоды» ў Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа (вул. Акадэмічная, 5) (10.00).

адрэдакцыі: 317-20-98

бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс:

63856 — індывідуальны;

63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;

638562 — ведамасны;

63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар

Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:

Таццяна Арлова

Алесь Бадак

Дзяснін Барсук

Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў

Вольга Далдзімава

Жана Запарытка

Анатоль Казлоу

Дзяснін Крэйдыч

Віктар Кураш

Алесь Марціновіч

Віцаслаў Нікіфар

Мікалай Чаргінец

Іван Чарота

Іван Шэйнер

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25

намеснік галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74

адказны сакратар — 377-99-73

адрэдакцыі і бібліяграфіі — 317-20-98

адрэдакцыі і паэзіі — 317-20-98

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова

«Выдавецкі дом "Звязда"».

Дырэктар — галоўны рэдактар

Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ

Нумар падпісанні ў друку

26.05.2022 у 11.00

Ум. друку арж. 3,72

Наклад — 678

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»

ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004

Г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013

Заказ — 1096

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупікасі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэдакуюцца. Паўсядзённая рэдакцыя можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

2 2 0 2 1

9 770024 468001

2 2 0 2 1

9 770024 468001

2 2 0 2 1